

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CULTURII DRIDU DIN REGIUNEA DINTRE CARPAȚI ȘI SIRET A MOLDOVEI

de IOAN MITREA

După cum se știe, în 1956 în arheologia românească a fost formulat conceptul de cultură Dridu. Pe baza unor minuțioase și multiple observații de ordin stratigrafic, tipologic și comparativ, prilejuite de rezultatele primelor sondaje făcute în așezarea de la Dridu în 1956, prof. Ion Nestor a definit conceptul de cultură Dridu¹. În anii următori, prof. Ion Nestor a revenit asupra unor aspecte ale problemei, conturând pe deplin trăsăturile caracteristice ale marelui complex cultural specific etapei finale a procesului etnogenezei românești².

Dacă la început noțiunea de cultură Dridu se referea la o arie restrânsă de monumente, în ultimii ani s-au făcut numeroase descoperiri ce se încadrează în acest complex cultural, pe întregul teritoriu al României.

În regiunile de la răsărit de Carpați ale României, materiale ce se încadrează în cultura Dridu fuseseră descoperite încă înainte de al doilea război mondial, fără ca la acea dată să fi fost posibilă încadrarea lor culturală în mod corespunzător. Ne referim la materialele des-

---

1 I. Nestor, *Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu*, în *Dacia*, N. S. II, 1958, p. 371 și urm.

2 I. Nestor, *Arheologia perioadei de trecere la feudalism*, în *Studii*, an XV, 1962, 6, p. 1427 și urm.; idem, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în *Revue roumaine d'histoire* III, 1964, 3, p. 383 și urm.; idem cap. *Formarea poporului român*, în *Istoria poporului român*, sub redacția Acad. Andrei Oșetea, E.S., București, 1970, p. 107-113. Rezultatele cercărilor arheologice, efectuate în așezarea de la Dridu, între anii 1956-1962, au fost prezentate, într-o amplă și sistematică monografie, de către Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, E.A., București, 1967, idem, *Cîteva observații despre arheologia și istoria secolelor VIII-XI pe teritoriul R. S. România*, în *Aluta*, I, 1969, p. 113 și urm. și recenziile, Al. Andronic, în *Revue roumaine d'histoire*, VIII, 1969, 6, p. 1025 și urm.; Ivan A. Bojilov, în *Istoriceski Pregled*, 4, 1970, p. 115 și urm.

coperite prin săpăturile arheologice efectuate la Fundul Herței³ și Horodiștea pe Prut⁴.

Aceeași a fost și situația unor materiale de tip Dridu, descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice de la Izvoare-Neamț⁵ și Hlincea-Iași⁶. Abia în urma descoperirilor arheologice de la Spinoasa-Iași, prin săpăturile efectuate în anii 1956-1958⁷, au fost încadrate corect din punct de vedere științific, resturi sigure de cultură materială aparținând culturii Dridu și în spațiul de la răsărit de Carpați al României.

Cunoștințele despre cultura Dridu în Moldova, conturate pentru prima dată prin cercetările de la Spinoasa-Iași, au fost îmbogățite și mai clar definite prin săpăturile arheologice efectuate într-o serie de așezări din Moldova ca: Dănești-Vaslui⁸, Prodana-Bîrlad⁹, Șendreni-Galați¹⁰, Suceava-Drumul Național¹¹, Oituz-Bacău¹², Dodești-Bîrlad¹³, Oncești-Bacău¹⁴ etc.

În studiul actual al cercetărilor putem sublinia faptul că pe teritoriul Moldovei s-au efectuat sondaje sau săpături mai ample în peste 25 de așezări și necropole de tip Dridu.

La materialul rezultat din aceste săpături sistematice, noi, trebuie să adăugăm și bogatul și variatul material provenit din cele peste 100 de așezări datînd din secolele VIII-XI, depistate prin intensele cercetări de suprafață, efectuate în ultimii ani pe întreg teritoriul Moldovei. Parte din aceste materiale rezultate din săpăturile metodelor sau din cercetările de suprafață au fost valorificate, fie în rapoartele de săpă-

3 C. Ambrojević și R. Popović, *Zur vorgeschichtlichen, und mittelalterlichen Vergangenheit des Bezirkes Dorohoi*, în *Dacia*, IX-X, 1941-1944, p. 115-125. În horodiștea de la Fundul Herței s-au efectuat săpături arheologice, în anii 1967-1971, de către un colectiv format din prof. M. Petrescu-Dîmbovița, Dan Gh. Teodor, I. Mitrea și V. Spinei, cu care ocazie s-a descoperit un bogat material ce confirmă prezența culturii Dridu în această regiune din nordul Moldovei.

4 H. Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur Pruth*, în *Dacia*, IX-X, 1941-1944, p. 148, fig. 13/19; p. 151, fig. 15/4.

5 R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, București, 1957, p. 318-320, fig. 333/1, 2, 4; fig. 334; fig. 336/3, 4.

6 M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *Șantlerul Hlincea-Iași*, în *SCIV*, IV, 1953, 1-2, p. 233 și urm.; *SCIV*, V, 1954, 1-2, p. 233 și urm.; *SCIV*, VI, 1955, 3-4, p. 687 și urm.

7 A. Nițu și D. Teodor, *Raport asupra sondajului din așezarea preleudală de la Spinoasa*, în *Materiale*, V, 1959, p. 485 și urm.; A. Nițu, Em. Zaharia și D. Teodor, *Sondajul de la Spinoasa-Erbiceni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 531 și urm.; D. Teodor și Em. Zaharia, *Sondațele de la Spinoasa și Erbiceni*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 35 și urm.

8 M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești-Vaslui* în *Materiale*, VIII, 1962, p. 47 și urm.

9 Dan Gh. Teodor și colaboratorii, *Săpături efectuate în 1960*. Materialul este inedit.

10 Dan Gh. Teodor, *Descoperirile arheologice de la Șendreni-Galați*, în *Danubius*, 1967, p. 129 și urm.

11 M. D. Matei, *Contribuții la cunoașterea ceramicii slave de la Suceava*, în *SCIV*, X, 1959, 2, p. 418 și urm.

12 D. Gh. Teodor, C. Buzdugan și I. Mitrea, *Descoperirile arheologice de la Oituz (județul Bacău)*, în *Carpica*, 1969, p. 309 și urm.

13 Dan Gh. Teodor și colaboratorii, *Săpături efectuate la Dodești Bîrlad în anii 1967-1971*. Materialul este inedit în cea mai mare parte.

14 I. Mitrea, *Așezarea preleudală de la Oncești-Bacău*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 271 și urm.

turi (Spinoasa, Dănești, Șendreni, Oituz-Bacău, Oncești-Bacău), fie în unele lucrări de sinteză¹⁵.

Prin cercetările arheologice efectuate în regiunile de la răsărit de Carpați ale României, s-a putut constata că pe întreg teritoriul Moldovei este atestat în secolele VIII-XI un complex cultural unitar, complexul de tip Dridu, cu fazele sale firești de evoluție ascendentă¹⁶.

Trebuie subliniat că tot prin aceste cercetări s-a demonstrat existența în Moldova a unui facies cultural local, documentat printr-o serie de descoperiri, cum ar fi cele de la : Suceava-Drumul Național¹⁷, Miroslava-Iași¹⁸, Oituz-Bacău¹⁹ și din alte locuri, facies cultural denumit protodridu²⁰.

Trăsăturile caracteristice ale culturii materiale din secolele VIII-XI, din regiunile de la răsărit de Carpați ale României, își găsesc similitudini în celelalte regiuni ale țării noastre, ceea ce demonstrează unitatea culturii Dridu, în întregul spațiu în care se desăvârșește etnogeneza poporului român.

Cercetarea atentă a hărții descoperirilor de tip Dridu din Moldova, permite constatarea că studierea acestui complex cultural a beneficiat de o cercetare mai atentă mai ales în regiunea dintre Siret și Prut. Partea Moldovei dintre Carpați și Siret nu s-a bucurat în anii trecuți de un interes deosebit sub raportul cercetării complexelor de tip Dridu. Abia în ultimii ani, cercetările s-au extins și în această zonă a Moldovei²¹, (fig. 1) rezultatele fiind de pe acum semnificative în sensul atestării și în această regiune a culturii Dridu în diversele ei etape de evoluție.

Continuarea cercetărilor arheologice într-o serie de așezări și necropole din regiunea dintre Carpați și Siret va contribui la înregistrarea cunoștințelor despre cultura Dridu, despre numeroasele ei valențe, dar înainte de toate, la extinderea — prin dovezi de netăgăduit — ariei culturii Dridu la întreg teritoriul Moldovei.

În cele ce urmează vom proceda la prezentarea culturii Dridu,

15 I. Nestor, *op. cit.*, în *Revue roumaine d'histoire*, III, 1964, 3, p. 383 și urm.; M. Petrescu-Dimbovița, *Considerations sur le problème des périodes de la culture matérielle en Moldavie du VI-e au X-e siècles*, în *Revue roumaine d'histoire*, VI, 1967, 2, p. 181 și urm. și Gh. Ștefan, *Le problème de la continuité sur le territoire de la Dacie*, în *Dacia*, N. S., XII, 1968, p. 347 și urm.

16 Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 227 și urm.

17 M. D. Matei, *op. cit.*, în *SCIV*, X, 1959, 2, p. 422-426.

18 M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, în *Revue roumaine d'histoire*, VI 1967, 2, p. 196-198; Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 229.

19 Dan Gh. Teodor, C. Buzdugan și I. Mitrea, *op. cit.*, în *Carpica*, 1969, p. 320.

20 Conceptul de cultură, protodridu a fost introdus în literatura de specialitate de către prof. I. Nestor. cf. și I. Nestor, *op. cit.* în *Revue roumaine d'histoire*, III, 1964, 3, p. 404 și urm.

21 În privința rezultatelor obținute prin intensificarea cercetărilor privind cultura Dridu în regiunea dintre Carpați și Siret, consideram că este sugestivă compararea hărților descoperirilor arheologice respective din lucrarea lui Dan Gh. Teodor, din *SCIV*, 19, 1968, p. 230 — unde sînt înregistrate doar 10 puncte arheologice aparținînd culturii Dridu și harta anexată la prezenta lucrare, unde figurează un număr de 29 de puncte;

din regiunea dintre Carpați și Siret a Moldovei, subliniind trăsăturile ei caracteristice, unele particularități, precum și elementele de bază ce o integrează ca parte componentă a complexului cultural specific epocii de închierare a procesului de formare a limbii și poporului român.

Pe baza cercetărilor efectuate pînă în prezent în regiunea dintre Carpați și Siret, s-a constatat că așezările culturii Dridu sînt nefortificate, de tipul siliștilor, ca și așezările prefeudale din perioada anterioară. Foarte probabil însă că în regiunea din nordul Moldovei dintre Carpați și Siret, să existe și unele așezări fortificate, de tipul horodiștilor, avînd în vedere că asemenea așezări au fost semnalate în partea nordică a Moldovei dintre Siret și Prut. Ne referim la horodiștea de la Fundul Herței²², cercetată în ultimii ani prin săpături de amploare, precum și la posibilitatea ca horodiștile de la Baranga-Hudești și Piscul-Dersca²³ să aparțină aceluiași complex cultural.

Așezările culturii Dridu, din regiunea la care ne referim, sînt situate, de obicei, pe terasele inferioare ale riurilor, pe pantele joase din preajma unor dealuri, pe podișurile și în hîrtoapele scunde și, mai rar, pe terasele medii. Această dispoziție a așezărilor din epoca culturii Dridu, nu este specifică numai regiunii dintre Carpați și Siret, ci se întîlnește pe întregul teritoriu al Moldovei.

Se continuă de fapt pe de o parte dispoziția în genere a așezărilor prefeudale din perioada precedentă, iar pe de altă parte este de observat că și vechile sate moldovenești s-au dezvoltat cam în aceleași locuri²⁵. Se poate afirma că în general, așezările culturii Dridu, ca și acelea din epoca anterioară sau din epoca următoare, sînt situate în terenurile fertile, din preajma apelor și pădurilor, terenuri care ofereau locuitorilor condiții prielnice pentru practicarea agriculturii, a creșterii vitelor ca și a unor meșteșuguri.

Locuințele din cadrul așezărilor Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, sînt de tipul celor adîncite în pămînt, semibordeie și bordeie. Nu se cunosc deocamdată, în această regiune, locuințe de suprafață. Avînd în vedere însă caracterul redus al săpăturilor arheologice efectuate pînă în prezent în regiunea la care ne referim, nu trebuie exclusă posibilitatea atestării prin cercetările viitoare și a locuințelor de suprafață cu atît mai mult cu cît acest tip de locuință este prezent în regiunea dintre Siret și Prut, ba mai mult, în așezarea de la Spinoasa-Iași, locuințele de suprafață predomină²⁶.

22 În horodiștea de la Fundul Herței s-au efectuat săpături arheologice, în anii 1967-1971, de către un colectiv format din prof. Petrescu-Dîmbovița, Dan Gh. Teodor, I. Mitrea și V. Spinei.

23 Repetatele cercetări arheologice de suprafață efectuate la Baranga — Hudești și Piscul — Dersca, au condus tot mai mult spre acceptarea posibilității existenței în aceste puncte, a unor horodiști de tipul celei de la Fundul Herței. Firește că efectuarea cel puțin a unor sondaje arheologice în aceste stațiuni se impune, pentru clarificarea unor incertitudini ce persistă de ani de zile.

24 N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova, de la paleolitic pînă în secolul al XVIII, EA*, București, 1970, p. 129.

25 Semnificativă este constatarea, că, de obicei, așezările Dridu se găsesc în zona vechilor sate de răzeși din Moldova, sau în locul satelor dispărute.

26 Pentru Spinoasa-Iași, a se vedea rapoartele menționate la nota 7.

Semibordeiele și bordeiele, au formă rectangulară în plan, cu colțurile ușor rotunjite. Diferența dintre cele două tipuri de locuințe se referă doar la adâncimea la care au fost săpate, pornindu-se de la solul inițial de călcare. Această adâncime diferă de la așezare la așezare, și chiar în cadrul aceleiași așezări locuințele au o adâncime variabilă.

Această constatare pune oarecum sub semnul întrebării împărțirea categorică ce se face uneori cu privire la cele două tipuri de locuințe, ca atât mai mult cu cât nu există delimitări prea clare, în sensul că avem o gamă foarte largă de adâncimi, iar trecerea de la adâncimile specifice semibordeiului la cele specifice bordeiului, se face pe neobservate. Așa de pildă, uneori, aceleași locuințe, care din multe puncte de vedere sînt asemănătoare și s-ar încadra deci în același tip, sînt plasate în grupa semibordeiilor sau bordeiilor, pe motiv că fundul lor este situat la o adâncime cu 5-10 cm mai mică sau mai mare. Probabil că pentru evitarea unor asemenea clasificări, bazate exclusiv pe considerentul adâncimii de la care s-a amenajat locuința față de nivelul inițial de călcare, ar trebui să se cadă de acord asupra împărțirii tipurilor de locuințe în următoarele două grupe: a/locuințe de suprafață sau neadâncite în pămînt și b/locuințe adâncite în pămînt.

Dimensiunile laturilor acestor locuințe variază de la caz la caz, între circa 3,00 × 3,75 m și 3,85 × 4,20 m. Foarte rar, la colțuri sau pe mijlocul laturilor locuințelor, s-au surprins gropile parilor care sprijineau pereții și acoperișul locuinței. În cele mai multe cazuri asemenea gropi nu au fost constatate. În asemenea situații, probabil că pereții, ca și acoperișul, se sprijineau pe tălpici de lemn, dispuși de jur împrejurul locuinței, la suprafața nivelului de călcare. Podeaua acestor locuințe, amenajată, de obicei la orizontală, nu era lutuită, ci numai puternic bătătorită. Pe baza observațiilor făcute, se poate presupune că acoperișul putea fi în două ape sau într-o singură pantă.

Materialul din care era făcut acoperișul varia de la regiune la regiune, în general se folosea lemnul de esență moale. Probabil că din același lemn se amenajau și pereții locuințelor. Pereți făcuți din birne sau impletituri din nuiele erau lutuiți. Acest lucru s-a observat bine în cazul unei locuințe de la Izvoare-Bahna²⁷, unde s-au găsit mai multe bucăți de lut ars ce prezentau urme de pari, al căror diametru varia între 5-15 cm. Sigur că aceste bucăți de lut cu urme de pari provin de la pereții locuinței, făcuți din pari și nuiele, peste care se aplica o lutuială.

În toate locuințele descoperite s-au găsit urmele unor instalații pentru încălzit și gătit constind din vetre sau cuptoare. Instalațiile pentru încălzit erau dispuse în majoritatea cazurilor într-unul din colțurile locuinței, poziția lor variind în funcție de orientarea încăperii. Ca regulă generală, se pare că, întotdeauna instalația pentru încălzit se afla în partea opusă intrării în locuință. Cel mai frecvent tip de instalație pentru încălzit și gătit, îl constituie cuptorul construit din piatră (pietrarul), avînd, de obicei, forma rectangulară, paramentul de

27 Săpături I. Mitrea, efectuate în 1971. Materialul este inedit.

pietre înconjurând o vatră aproximativ ovală, amenajată fie direct pe podea, fie puțin albiată. Se întâlnesc mai rar, e drept, și vetrele simple construite direct pe podea, ușor albiate, înconjurate de câteva mici pietre. Există cazuri când aceste vetre sînt suprainălțate (fig. 2) fiind construite pe o platformă amenajată din pămînt, după săparea gropii semibordeiului.

În singurul caz cunoscut pînă acum, de vatră suprainălțată în regiunea de care ne ocupăm, cel de la Izvoare-Bahna, platforma de pămînt ce constituie baza vetrei, a fost amenajată după săparea gropii semibordeiului, prin umplutură.

Sigur că cercetările viitoare, privind cultura Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, vor aduce noi date, care să permită o cunoaștere mai deplină a sistemului de amenajare a locuințelor, a instalațiilor pentru încălzit și gătit etc.

Ceea ce se poate afirma încă din momentul de față, este faptul că atît tipul de locuință cît și tipurile de vetre și cuptoare întîlnite în cadrul culturii Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, ca și din întreaga Moldovă, sînt de veche tradiție locală, ele întîlnindu-se frecvent în cuprinsul așezărilor din perioada prefeudală anterioară²⁸, după cum se întîlnesc și în veacurile următoare, însumînd, firește, îmbunătățirile determinate de acumularea unei experiențe îndelungate.

În cadrul așezărilor de tip Dridu, din regiunea dintre Carpați și Siret, au fost descoperite și câteva gropi menajere sau de provizie. În stadiul actual al cercetărilor privind cultura Dridu între Carpați și Siret, fiind cunoscute doar câteva asemenea gropi de provizie sau menajere, considerăm că nu este posibilă o prezentare tipologică a acestora. În general, gropile menajere și de provizie sînt de formă cilindrică sau de sac, iar uneori au forma de pară. Prezența gropilor de provizie, alături de unele legate de practicarea agriculturii dovedesc sedentarismul locuitorilor din epoca secolelor VIII-XI și implicit una din ocupațiile lor de bază: agricultura.

În interiorul locuințelor, ca și în stratul de cultură aparținînd culturii Dridu, au fost descoperite resturi de oase de animale domestice în special ovicaprine, porcine și bovine. În toate așezările au fost găsite și oase de păsări domestice, precum și oase de animale vîinate (în special porc mistreț).

Unul din aspectele cele mai puțin cunoscute, ale cercetării culturii Dridu între Carpați și Siret, este acela privind necropolele din această vreme. Situația aceasta se datorează în primul rînd caracterului cercetărilor efectuate. Fiind de regulă îngropate la o adîncime destul de mare, resturile funerare sînt mai greu de descoperit. Aceste monumente nu pot fi — decît rareori — depistate prin cercetări de suprafață, și nici lucrările agricole obișnuite nu le-au scos la iveală, așa cum se întîmplă de obicei în cazul așezărilor. Situația aceasta, constatată în legătură cu necunoașterea necropolelor, nu este specifică numai regiuni-

²⁸ Dan Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în *Carpați*, 1969, p. 258-265; I. Mitrea, *Contribuții la cunoașterea populației locale dintre Carpați și Siret în sec. V-VI e.n.*, în *Memoria Antiquitatis*, II, 1970, p. 345 și urm.

nii dintre Carpați și Siret, ci întregului teritoriu al Moldovei. Pe de altă parte, această situație nu se referă numai la epoca culturii Dridu, ci și la perioada imediat anterioară: secolele VI-VIII, cât și la perioada post-Dridu, secolele XI-XIII. Sigur că rămân ca o sarcină importantă a cercetărilor din anii ce urmează depistarea și cercetarea metodică a necropolelor, pentru ca astfel să se aducă elementele necesare pentru cunoașterea multilaterală, complexă și completă, a societății și suprastructurii sale din epoca culturii Dridu.

În regiunea de care ne ocupăm se cunoaște un singur mormînt de inhumație, descoperit izolat în cadrul necropolei carpice de la Văleni-Roman²⁹. În mormînt s-a găsit un cercel cu unul din capete terminat în formă de S, tip de podoabă des întîlnită în lumea slavă influențată de civilizația bizantină, datat de obicei în secolele IX-XI³⁰. Este de așteptat ca în regiunea dintre Carpați și Siret să se descopere nu numai morminte de inhumație, confirmată fiind prezența acestora prin descoperirea de la Văleni-Roman, ci și morminte de incinerare, așa cum acestea au fost atestate în spațiul Moldovei dintre Siret și Prut, prin descoperirea necropolei de la Vinetești-Cordeni (jud. Vaslui)³¹.

În cadrul complexelor de tip Dridu, din regiunea cercetată fie prin săpături de mai mare amploare, sondaje sau cercetări de suprafață, au fost scoase la iveală numeroase unelte, obiecte de podoabă, monede bizantine izolate sau în tezaure, precum și ceramică, pe baza cărora se pot studia diferite aspecte ale dezvoltării societății din această vreme.

Diversele unelte descoperite în cadrul așezărilor ne atestă ca ocupație principală în această vreme agricultura, creșterea vitelor, practicarea unor meșteșuguri, ceea ce presupune o viață stabilă a comunităților umane din această vreme. În toate așezările au fost descoperite cuțite de fier de diferite mărimi (fig. 21/2-4), precum și unele cuie de fier (fig. 21/1). Numeroase sînt împungătoarele de os, de diferite mărimi (fig. 20/1-8). La Bîtca-Oituz s-a descoperit o mărgică cilindrică de lut. Tot în această așezare s-a găsit o piatră de ascuțit de gresie (fig. 21/5). Aceste pietre foloseau atît pentru șlefuirea împungătoarelor de os, cît și pentru ascuțitul cuțitelor de fier.

Descoperirea unor lupe de fier la Bîtca-Oituz atestă prelucrarea locală a minereului de fier și în această regiune a Moldovei. În apropiere de Coșna-Floreni s-a descoperit un mic depozit de unelte și obiecte format dintr-un cuțit de fier pentru vie (fig. 22/2), o seceră, o scară de șa și un capac de cadelniță (fig. 22/3). Aceste obiecte și în

29 În campania de săpături din 1965, în necropola carpică de la Văleni-Roman s-a descoperit un schelet izolat care avea ca inventar un cercel cu unul din capete în formă de S, databil în secolele IX-XI. Săpături I. Ioniță și V. Ursache. Materialul este inedit.

30 Z. Vaná, *Mad'arj a Slované ve svelle archeologických nálězu X-XII staleti*, în *Slov. Arch.*, II, 1954, p. 99, pl. IV/1-4, St. Mihailov, în *Izvestiia — Institut*, XX, 1955, p. 293 și urm., fig. 15/13; St. Stancev și I. Naceva, în *Izvestia — Institut*, XXIII, 1960, fig. 10; N. Miletió, *Slovenska necropola u Gomyenici Kod Prijedora*, în *Glasnik-Sarajevo*, XXI-XXII, 1966-1967, p. 81 și urm.; pl. X, pl. XXV.

31 Dan Gh. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Cordeni (jud. Vaslui)*, în *Materiala* IX, 1970, p. 325 și urm.

primul rind cuțitul pentru vie ca și capacul de cadelnită, sînt de proveniență bizantină și pot fi datate, pe bază de analogii, în perioada secolilor X-XI³².

Foarte probabil că aceleași perioade să-i aparțină și engolpionul (fig. 22/4) descoperit la Adjud³³.

Aceste piese, de proveniență bizantină, alături de alte piese de factură bizantină descoperite în restul teritoriului Moldovei, sînt expresia legăturilor ce existau și în această vreme între populația din Moldova și Imperiul bizantin. Aceste legături sînt ilustrate și de descoperirile monetare, care deși rare, punctează cu certitudine o activitate economică orientată către lumea bizantină. În legătură cu descoperirile monetare, se impune remarca, că acestea nu apar numai în regiunea din sudul Moldovei, mai apropiată de axa comercială bizantină de la Dunărea de jos, ci sînt răspindite pînă în cele mai îndepărtate puncte ale nordului Moldovei.

Din regiunea dintre Carpați și Siret, menționăm următoarele descoperiri monetare :

— un tezaur monetar datînd din secolul al X-lea, descoperit la Cleja-Bacău³⁴, din care s-au recuperat 38 monede de bronz și o monedă de argint, eșalonate de la Leon V și Constantin (813-820) pînă la Constantin VII (945) ;

— o monedă din bronz, emisiune din timpul împăratului Roman al III-lea Arghyros (1028-1034), a fost descoperită la Suceava³⁵.

— o monedă din bronz, emisiune din timpul împăratului Roman al III-lea Arghyros, a fost descoperită la Rădăuți³⁶. (fig. 22/1 a, b).

Monedele bizantine care au circulat în regiunea dintre Carpați și Siret în epoca culturii Dridu, ca și în restul Moldovei, sînt în majoritatea cazurilor din bronz.

Se observă deci că moneda de bronz care circula în mod obișnuit în Imperiul bizantin, este folosită și de populația locală din Moldova

32 Dan Gh. Teodor, *Elemente și Influențe bizantine în Moldova în secolele VI-XI*, în SCIV, 21, 1970, 1, p. 114, nota 100.

33 Ghenuță Coman, *Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII*, în *Memoria Antiquitatis*, III, 1971, p. 490-491, fig. 7/11.

34 Irimia Dimian, *Cîteva descoperiri monetare bizantine de pe teritoriul R. P. R.*, în SCM, I, 1957, p. 188-189.

35 M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, EA, București, 1963, p. 33.

36 Cu ocazia unei excursii de documentare efectuate în nordul Moldovei, am avut posibilitatea să identificăm în colecția numismatică a prof. Fădor Serafim din Rădăuți, cîteva monede bizantine, pe care le semnalăm acum pentru prima dată în literatura de specialitate cu asentimentul posesorului acestei colecții, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale. În orașul Rădăuți, pe str. Putnei, a fost descoperită întimplător o monedă de bronz bizantină, emisiune din vremea împăratului Roman al III-lea Argyros (1028-1034). Tot în orașul Rădăuți, pe str. Serpuită a fost descoperită o monedă de bronz de la Constantius II (337-341), iar în punctul din spatele Fabricii de spirt a fost descoperită o monedă de bronz, emisiune din vremea lui Justin I (518-527). În aceeași colecție, mai sînt trei monede bizantine de bronz, respectiv de la Anastasius I (498-518), Justin I (518-527), și Justinian I (527-538), provenind din tezaurul descoperit în 1942 la Hotin (R. S. S. Ucrainiană).

ca și din Dobrogea sau Muntenia. Semnificativ este și faptul că în vreme ce populația din spațiul nord-dunărean folosește în epoca culturii Dridu în mod curent moneda bizantină, populația slavă, fie ea din regiunile Europei Centrale sau răsăritene, întrebuintează cu pre-dilecție dirhemul arab de argint³⁷.

În inventarul așezărilor culturii Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, ceramica ocupă un loc deosebit. Acest loc pe care îl ocupă ceramica, îi este conferit pe de o parte de ponderea cantitativă ce o ocupă în totalul inventarului descoperit, iar pe de altă parte de importanța ce o are în precizarea evoluției și limitelor cronologice ale culturii Dridu.

În analiza ceramicii vom face observații privind pasta din care este confecționată, tehnica de prelucrare, forma și ornamentarea vaselor.

După compoziția pastei din care a fost confecționată ceramica, avem următoarele categorii :

a/ O primă categorie o constituie ceramica care are în compoziția pastei nisip și microprundișuri cu bobul mic. Din această pastă au fost confecționate vase numai la roată. Arderea acestor vase s-a făcut la roșu-portocaliu sau brun-roșcat. Deseori, din cauza arderii incomplete, miezul vaselor este cenușiu.

b/ A doua categorie o formează ceramica lucrată din pastă care conține în compoziția ei cioburi pisate. Din această categorie au fost confecționate vase la o roată mai înceată decât aceea folosită la prima categorie, precum și vase lucrate cu mâna. Vasele confecționate din această pastă sînt arse neuniform și incomplet. Din cauza compoziției pastei, formele și ornamentele vaselor sînt destul de stingaci executate.

c/ A treia categorie o constituie ceramica fină. Pasta este de bună calitate, nu conține impurități. Vasele din această pastă sînt de culoare cenușie, mai rar negricioasă sau gălbuie-cărămizie. Arderea acestor vase este completă și uniformă. Suprafața exterioară a vaselor este de cele mai multe ori lustruită, cu linii formînd ornamente. Această categorie de ceramică nu este prea numeroasă, ea fiind însă prezentă în aproape toate complexele Dridu din regiunea la care ne referim.

d/ A patra categorie, o constituie ceramica caolinată de import. Această ceramică este lucrată la roată, de foarte bună calitate. În regiunea dintre Carpați și Siret, se cunoaște pînă în prezent doar un singur fragment descoperit la Florești-Bacău (fig. 17/5). Această categorie, în Moldova, mai este atestată pînă acum doar la Hîlmcea-Iași³⁸.

În afara acestor patru categorii, bine precizate, mai sînt și unele specii hibride, cum ar fi categoria care conține în pastă atît nisip cît

37 În legătură cu circulația dirhemului arab de argint în lumea slavă a se vedea: A. Czapkiewicz, T. Lewicki, S. Mosek și M. Opozda-Czapkiewiwick, *Skarb dirhemov arabskih z Czechowa*, în *Biblioteka Archeologiczna*, Varșovia — Wrocław, 1957, 10; J. Poswâr, *Pocátky menyü u slovanu*, în *Catopis Morawenskeha Musea*, 1967, L 11.

38 Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 241.

și cioburi pisate. Existența acestei specii este firească. Apariția ei este legată, dintr-un anumit punct de vedere, de procesul trecerii de la tehnica confecționării ceramici cu mîna la tehnica confecționării ceramicii la roată. Pe măsură ce ponderea ceramicii lucrate la roată crește, ilustrînd deci tendința de generalizare a roții olarului, scade cantitatea de ceramică care conține în pastă cioburi pisate.

În legătură cu prezența acestor categorii ceramice în diferitele așezări din regiunea dintre Carpați și Siret, trebuie făcută și observația, valabilă și pentru alte regiuni, că ponderea lor variază de la așezare la așezare. Cert este că în toate așezările predomină ceramica din primele două categorii.

În privința tehnicii de prelucrare, trebuie arătat, că deși în genere cultura Dridu, prin excelență se caracterizează prin prezența ceramicii lucrate la roată și în regiunea dintre Carpați și Siret, ca și în alte regiuni ale ariei de răspîndire a culturii Dridu, este prezentă și ceramica lucrată cu mîna.

Ceramica lucrată cu mîna, de tradiție mai veche, atît prin tehnica de prelucrare, forma și ornamentul vaselor, se întîlnește în special în fazele timpurii ale culturii Dridu. Pe măsura evoluției în timp a culturii Dridu, această categorie de ceramică se împuținează, pentru ca în cele din urmă să dispară aproape cu totul.

Fragmentele ceramice lucrate cu mîna provin în special de la vase avînd forma de borcan (fig. 4/1-6; fig. 5/1-6; fig. 7/1-6), cu buza răsfrîntă, cu marginea tăiată drept, sau uneori puțin rotunjită. Gîtul acestor vase este puțin evidențiat, umerii bombăți și corpul rotunjit. Fundurile sînt mai groase, avînd în general diametrul mai mic decît al gurii. De obicei aceste vase prezintă alveole pe buză (fig. 4/2-6; fig. 5/1-6; fig. 7/1-3,6). Mai rar pe buze apar creștături (fig. 7/4). În general aceste vase nu prezintă ornament pe suprafața corpului, cu excepția unuia de la Oituz-Bacău, care are pe umăr un șir de creștături (fig. 7/5), iar altul de la Izvoare-Bahna, care prezintă un registru de striuri verticale (fig. 7/1) formînd un fel de metopă ce amintește oarecum de fragmentele ceramice lucrate la roată de la Spinoasa-Iași³⁹ și Oituz-Bacău⁴⁰, ce au imprimate un decor asemănător. Tot lucrate cu mîna sînt și tipsiile (fig. 6/1-6), ce mai apar în etapele timpurii ale culturii Dridu semnalate prima dată pentru această epocă la Spinoasa-Iași.⁴¹ În așezările aparținînd culturii Dridu din fazele ei de maturitate, aceste tipsii nu mai sînt prezente.

Prezența ceramicii modelate cu mîna, alături de ceramica lucrată la roată, în fazele timpurii ale culturii Dridu din Moldova, a fost confirmată de toate descoperirile din ultima vreme. O astfel de concluzie se contura de fapt încă în urma rezultatelor de la Hlincea⁴². Cercetă-

39 Anton Nițu, Dan Teodor, *op. cit.*, în *Materiale*, V, 1959, p. 489, fig. 5/2.

40 Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 253, fig. 12/10.

41 Anton Nițu, Dan Teodor, *op. cit.*, în *Materiale*, V, 1969, p. 489, fig. 5/3-4.

42 M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *op. cit.*, în *SCIV*, VI, 1955, 3-4, p. 691; M. Petrescu-Dîmbovița, *Slovebské sídliská v Moldavské oblasti Rumunská*, în *Slov. Arch.*, VI, 1958, 1, p. 214 și urm.

rile ulterioare de la Suceava⁴³, Spinoasa⁴⁴, Dănești⁴⁵, Băiceni⁴⁶, Brășăuți⁴⁷, Oituz-Bacău⁴⁸, Izvoare-Bahna⁴⁹, Berești-Bistrița⁵⁰ etc. au adus noi dovezi care vin să dea mai multă consistență acestei observații.

În așezările Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, predomină ceramica lucrată la roată. Se întâlnește o categorie de ceramică lucrată la roată înceată și o a doua categorie lucrată la roată rapidă. Vasele lucrate la roata înceată, au fost confecționate în general din pastă de categoria a doua (care conține în compoziția ei cioburi pisate). Uneori însă, în compoziția pastei din care sînt confecționate aceste vase, alături de cioburi pisate se găsesc și microprundișuri. Vasele lucrate la roata înceată, sînt în general de tipul vaselor-borcan de mărime mijlocie, cu buza răsfrîntă, gîbul puțin conturat, umerii prelinși și corpul bombat.

Vasele lucrate la roata rapidă, sînt confecționate din pastă de bună calitate (grupa a și c). În general formele de vase sînt aproximativ aceleași și în cazul cînd sînt confecționate la roata înceată și cînd sînt lucrate la roata rapidă.

În funcție de forma vaselor-borcan, de curbura buzei, forma ei și a umărului putem deosebi mai multe variante ale acestui tip de vas (lucrat atît la roata înceată cît și la roata rapidă)

a/ Vas-borcan de mărime mijlocie, cu buza puternic arcuită spre exterior, cu marginea ușor rotunjită, gura largă, avid umerii conturați. Fundul vaselor este puțin îngroșat și are diametrul mai mic decît al gurii. Pe suprafața corpului vaselor sînt ornamente formate din fascicole de linii orizontale sau caneluri mai înguste sau mai late, precum și linii vălurite. Deseori există combinații între motivele formate din linii orizontale și motivele constituite din linii vălurite. Acest tip de vas se întîlmește la Bîtca-Oituz, Brășăuți, Izvoare-Bahna, Poiana-Dulcești, Berești-Bistrița etc. (fig. 8/2; fig. 9/6; fig. 10/5,6; fig. 11/2,5; fig. 14/1 fig. 16/3, 4, 7-9).

b/ Vas-borcan, de mărime mică sau mijlocie, cu buza destul de înaltă, arcuită, tăiată drept sau rotunjită. Corpul acestor vase este deseori mai bombat, umerii prelinși, iar fundul destul de îngroșat. Diametrul fundului este mai mic decît diametrul gurii. Suprafața corpului vaselor este ornamentată cu fascicole de linii orizontale sau caneluri, precum și cu linii vălurite, simple sau dispuse în fascicole. Uneori, întîlnim motive rezultate din combinația liniilor orizontale (simple sau în fascicole) cu linii vălurite (simple sau în fascicole). Acest tip de vas

43 M. D. Matei, *op. cit.*, în SCIV, X, 1959, 2, p. 418 și urm., idem *Die slawischen Sie dlungen von Suceava (Nordmoldau, Rumänien)*, în Slov. Arch., X, 1962, 1, p. 159 și urm.

44 A. Nițu și D. Teodoru, *op. cit.*, în *Materiale*, V, 1959, p. 488-490; D. Teodor și Em. Zaharia, *op. cit.*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 36-38.

45 M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *op. cit.*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 53-56.

46 I. Ioniță, V. Spinei, *Așezarea prefeudală de la Băiceni-Siliște*, în A.M., VII, 1972, p. 307 și urm.

47 V. Spinei și Dan Monah, *Așezarea prefeudală de la Brășăuți*, în *Memoria Antiquitatis*, II, 1970, p. 371 și urm.

48 Dan Gh. Teodor, C. Buzdugan și I. Mitrea, *op. cit.*, în *Carptica*, 1969, p. 310-312.

49 Săpături efectuate de I. Mitrea în 1971. Materialul este inedit.

50 Săpături efectuate de I. Mitrea în 1971. Materialul este inedit.

se întâlnește la Suceava-Drumul Național, Brășăuți, Bîtca-Oituz, Izvoare-Bahna, (fig. 8/6 ; fig. 10/4 ; fig. 11/6 ; fig. 14/8 ; fig. 18/6,9).

c/ Vas-borcan de mărime mijlocie cu buza destul de scurtă și răsfrîntă în afară, tăiată drept sau rotunjită. La aceste vase, gîtul aproape că nu se observă, în schimb umerii sînt bombați, corpul reliefat, fundul îngust și puțin mai îngroșat. Pe suprafața vasului sînt ornamente formate din linii horizontale sau vălurite, dispuse simplu sau în combinații. Uneori, apare un ornament format din fascicole de linii vălurite și pe buza interioară a vasului. Acest tip de vas este întîlnit în așezările de la Suceava-Drumul Național, Bîtca-Oituz, Berești-Bistrița, Izvoare-Bahna, (fig. 8/1 ; fig. 9/1 ; fig. 12/1, 2, 4 ; fig. 14/2, 4 ; fig. 15/1 ; fig. 16/3).

d/ Vas-borcan de mărime mijlocie sau mare, avînd gura largă, buza destul de mică și puțin trasă în afară. Umerii, la aceste vase, sînt aplatisați, corpul puțin bombat, iar fundul îngust și îngroșat. Aceste vase sînt ornamentate cu motive din linii horizontale și în val, dispuse în șiruri sau alternînd. Se întîlnesc și ornamente executate cu pieptenele, dispuse în șiruri oblice. Vase de acest tip se întîlnesc în așezările de la Bîtca-Oituz, Izvoare-Bahna, Poiana-Dulcești, Brășăuți, (fig. 10/1 ; fig. 13/5 ; fig. 18/1, 2).

e/ Vas-borcan de mărime mijlocie, avînd corpul aproximativ biconcav. Buza la aceste vase este în mod obișnuit scurtă și răsfrîntă, fiind tăiată drept sau rotunjită și prezentînd uneori o ușoară șanțuire în exterior. Diametrul fundului la aceste vase este aproape egal cu diametrul gurii. Și aceste vase sînt ornamentate cu motive formate din linii horizontale, linii vălurite sau caneluri. Acest tip de vase este întîlnit în așezările de la Bîtca-Oituz, Izvoare-Bahna, Brășăuți etc. (fig. 12/3 ; fig. 13/4 ; fig. 16/1).

f/ Vas-borcan de mărime mijlocie, cu gura largă, buza mult răsfrîntă în exterior, gîtul distinct, umerii conturați și bombați, corpul vaselor e mai zvelt, fundul subțire, cu diametrul în general mai mic decît diametrul gurii. Unele din aceste vase au buza rotunjită, gîtul scurt, corpul mai bombat și fundul îngust (fig. 16/8).

Alteori, vasele din această variantă, au buza teșită în afară, sînt aproape fără gît, dar cu corpul bombat (fig. 8/5 ; fig. 12/1). Sînt și vase care fac parte din această variantă, ce prezintă o buză îngroșată, în formă de colac, puțin răsfrîntă în afară. (fig. 8/2 ; fig. 10/6 ; fig. 11/1 fig. 14/6). Unele din aceste vase au fundurile șampilate (fig. 14/3).

În regiunea dintre Carpați și Siret, în cadrul complexelor de tip Dridu, nu au apărut pînă în prezent căldări de lut, puse în legătură cu populațiile nomade (pecenegi, cumani). În Moldova, această categorie de vase (căldări sau cazane de lut) este atestată pînă acum numai în regiunea dintre Prut și Siret, prin descoperirile de la Hlincea, Spi-noasa, Dănești⁵¹ etc.

Ceramica lucrată la roată este bogat ornamentată. Vasele confecționate din pastă, aparținînd grupelor a și b (cu cioburi în pastă sau, de obicei, cu microprundișuri fine și nisip) sînt decorate fără excepție prin incizii realizate cu ajutorul unui pieptene (sau alt instrument cu

51 Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, în SCIV, 19, 1968, 2, p. 262.

dinți, asemănător unui pieptene), care lasă în pasta moale a suprafeței vasului, benzi și șanțulețe late sau mai fine după cum este instrumentul. Această tehnică de realizare a decorului este specifică întregului complex Dridu din vasta sa arie de răspândire⁵².

Elementele de bază în realizarea ornamentului pe ceramica de tip Dridu sînt: striurile (orizontale, oblice sau verticale) benzile în val și împunsăturile. Toate aceste forme ornamentale sînt realizate cu același instrument. Din punct de vedere al ornamentării, ceramica Dridu, cunoaște o mare variație de motive. Marea majoritate a vaselor sînt ornamentate pe gît, umeri și circa 2/3 din suprafața corpului lor. Se întîlnesc și vase care prezintă ornamente pe partea interioară a buzelor sau pe marginea lor în exterior (fig. 9/2; fig. 16/2, 10). Unele exemplare de vase, prezintă ornamente pe întreaga suprafață a corpului pînă aproape de fund.

Striurile orizontale sînt aproape nelipsite din decorul tuturor vaselor. Liniile orizontale incizate pot fi dispuse continuu (fig. 8/1; fig. 10/6; fig. 14/2; fig. 15/6), în benzi care să alterneze cu benzi de linii vălurite, (fig. 11/3, 6; fig. 12/6, 7; fig. 14/1; fig. 18/7), pot fi executate cîte una, cu oarecare distanță între două linii (fig. 15/4; fig. 18/9) sau formînd așa-numitele portative (fig. 14/5). Liniile în val, de obicei, formează benzi (fig. 9/6; fig. 10/1, 3, 5; fig. 11/2, 6; fig. 12/3, 6, 7; fig. 13/7; fig. 14/1,8; fig. 17/9; fig. 18/5,7).

Benzile de linii vălurite alternează uneori cu benzile de linii orizontale, fără să se întretaie (fig. 9/4; fig. 11/3, 6; fig. 12/7; fig. 14/1). Alteori, benzile de linii vălurite, taie liniile orizontale (fig. 12/6, 7; fig. 13/7; fig. 14/6). Sînt și cazuri cînd liniile orizontale au fost trase după executarea ornamentului în val (fig. 10/2, 3; fig. 11/5; fig. 13/2). La unele vase, peste cîmpul incizat cu linii orizontale, s-au trasat benzi de linii vălurite, oblice sau verticale.

Benzile vălurite au uneori bucla valului mai strînsă, alteori onduțațiile sînt foarte largi (fig. 8/1, 5; fig. 12/6; fig. 14/1, 7; fig. 15/6; fig. 16/1, 7). Deseori liniile vălurite sînt dispuse în formă de ghirlande (fig. 12/4; fig. 16/3). Destul de rar se întîlnește și decorul format din linii vălurite singulare, distanțate, trase oarecum în neorînduială (fig. 10/1).

Pe ceramica Dridu, se mai întîlnește ca motiv ornamental, canelura, care poate fi mai îngustă (fig. 8/2; fig. 15/4; fig. 18/7, 8) sau mai lată (fig. 8/6; fig. 10/5). În genere, canelura nu este combinată cu alte motive ornamentale. Dintre motivele ornamentale, întîlnite mai rar pe ceramica Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, mai menționăm pe acelea formate din linii punctate orizontal, în zig-zag, oblice (fig. 8/4; fig. 13/5; fig. 18/1, 4) sau dispuse în formă de crenguță (fig. 18/3) precum și gropițele dispuse de obicei pe gîtul vaselor (fig. 8/1; fig. 9/2, 3; fig. 18/2).

Pe vasele lucrate din pastă fină, cenușie, (pastă aparținînd grupei c) se întîlnește, cel mai des, decorul obținut prin lustruire, constînd din linii verticale, orizontale și în rețea (fig. 19/2-5). În unele cazuri, orna-

⁵² Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu...*, București, 1967, p. 81.

mentele executate prin lustruire sînt combinate cu linii incizate, orizontale sau oblice (fig. 19/2-3).

Pe ceramica fină se mai întîlnește, destul de rar, și decorul format din cameluri (fig. 19/7,9) sau din linii punctate, dispuse oblic (fig. 19/1).

Din analiza motivelor ornamentale întîlnite pe ceramica Dridu, din regiunea dintre Carpați și Siret, rezultă varietatea și bogăția acestor motive. Această caracteristică, (ornamentarea foarte bogată și variată) este specifică ceramicii din întreaga arie de răspîndire a culturii Dridu.

Atît forma vaselor, cît și motivele ornamentale, specifice culturii Dridu, sînt de veche tradiție locală, avîndu-și rădăcinile în formele și motivele din veacurile anterioare⁵³.

Una din problemele cele mai importante, privind cultura Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret, ca și din întregul teritoriu de la răsărit de Carpați, o constituie încadrarea ei cronologică.

Cultura Dridu debutează în această regiune printr-o fază cunoscută sub numele de protodridu⁵⁴, în care apar unele elemente noi, prin a căror dezvoltare se va ajunge la cultura Dridu deplin formată. Elementele caracteristice culturii protodridu din regiunea dintre Carpați și Siret au fost surprinse la Suceava-Drumul Național (nivelul II), la Oituz-Bacău (faza I), la Brășăuți, Izvoare-Bahna și Berești-Bistrița. Datarea începutului acestei etape ne este sugerată de situația stratigrafică de la Suceava-Drumul Național. Aici s-a observat că semibordeiele din nivelul II se suprapun peste locuințele de tipul bordeielor de nivelul I, folosind parțial aceeași groapă și avînd aceeași orientare⁵⁵. Pentru bordeiele din nivelul I de la Suceava-Drumul Național, s-a admis, pe bază de analogii, datarea lor în secolul al VII-lea. Avînd ca punct de reper datarea nivelului I de la Suceava-Drumul Național, se admite ca datare pentru nivelul II din aceeași așezare, secolul al VIII-lea e.n.⁵⁶. În afara observațiilor stratigrafice, pentru datarea în secolul al VIII-lea a nivelului II de la Suceava-Drumul Național, pledează ponderea ceramicii lucrată la roată, dintr-o pastă în compoziția căreia există nisip și microprundișuri, motivele ornamentale formate din benzi de linii vălurite, precum și prezența fragmentelor ceramice fine, de culoare neagră-cenușie, decorate cu caneluri. O ceramică lucrată la roată, dintr-o pastă avînd în compoziție nisip și microprundișuri și decorată cu motive din benzi de linii vălurite și drepte întîlnim și în așezările de la Oituz-Bacău, Brășăuți, Izvoare-Bahna, Berești-Bistrița.

Elementele fazei protodridu, din regiunea dintre Carpați și Siret ca și din întreaga Moldovă, se datează în perioada dintre începutul secolului al VIII-lea și mijlocul secolului al IX-lea. În sprijinul dateării acestei faze în secolul al VIII-lea și prima jumătate a secolului al

53 Eugenia Zaharia, în monografia *Săpăturile de la Dridu ...*, face o minuțioasă analiză a originii formelor de vase și motivelor ornamentale. Unele aspecte ale problemei au fost analizate și prezentate de Eugenia Zaharia în studiul apărut în *Dacia, N.S.*, > V, 1971, p. 269 și urm.

54 Pentru conceptul de cultură protodridu, vezi I. Nestor, *op. cit.*, în *Revue roumaine d'histoire*, III, 1964, 3, p. 404 și urm.

55 M. D. Matei, *op. cit.*, în *SCIV*, X, 1959, 2, p. 418 și urm.

56 Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 271.

extracarpatiche ale României, deoarece este sigur că aceste elemente nu au putut fi vehiculate mai înainte aici de alte populații migratoare³⁶.

Din cele expuse, fără îndoială succint, relativ la unele probleme privind pătrunderea și stabilirea slavilor în regiunile extracarpatiche ale României, așa cum apar ele ca urmare a contribuțiilor aduse de cercetările arheologice întreprinse mai recent, pot fi reținute cu rezerva ce se impune din caracterul încă incomplet al cercetărilor, următoarele constatări :

1. În contradicție cu izvoarele scrise cunoscute care se referă la acțiuni militare temporare, nu se poate admite o pătrundere și o stabilire în masă a slavilor pe teritoriul României în general în prima jumătate a secolului al VI-lea.

2. Deplasarea în masă și așezarea durabilă a slavilor în regiunile dunărene, ca de altfel și în cele central Europene, se petrece de abia în a doua jumătate a secolului al VI-lea, în acest sens, un rol deosebit revenind avarilor.

3. Slavii vehiculează în regiunile în care vor pătrunde o cultură materială primitivă, parțial influențată, ca urmare a vecinătății din teritoriile inițiale de migrație și a unor contacte, de elemente balte, fino-ugrice și germane orientale târzii.

4. Pe baza repartiției geografice atât a elementelor slave timpurii cât și a elementelor culturale neslave împrumutate de ei, pot fi stabilite drumurile de pătrundere ale triburilor vechi slave.

5. Principalul drum de pătrundere în regiunile extracarpatiche ale României a fost pe valea Siretului și nord estul cîmpiei dunărene. O ramură a acestui drum trecea prin pasurile Carpaților Orientali, în sud-estul Transilvaniei.

6. Inexistența urmelor slave timpurii în Dobrogea arată că stabilirea slavilor aici s-a petrecut de-abia pe la mijlocul secolului al VII-lea.

7. Datele cunoscute pînă în prezent dovedesc că în restul teritoriului românesc slavii s-au așezat, de asemenea, mai târziu decît în regiunile răsăritene, probabil în cursul secolului al VII-lea.

Fără îndoială că, în legătură cu pătrunderea și stabilirea slavilor pe teritoriul României pot fi încă discutate și clarificate o serie de probleme de o mare importanță pentru cunoașterea perioadei în care a avut loc definitivarea procesului de formare al poporului și a limbii române.

36 În ultima vreme referitor la migrația slavilor în sud-estul Europei au fost publicate o serie de ipoteze noi, un interes deosebit prezentînd studiile lui J. Werner : *Zur Herkunft und Ausbreitung der Anten und Sklavenen*, în *Actes du VIII-e Congrès International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques*, voi, I, Belgrad, 1971, p. 243—252, precum și în limba rusă, în SA 4, 1972, p. 102—114, în care se ocupă parțial și de teritoriul României. Eroarea unora din concluziile formulate de cercetătorul german cu privire la teritoriul țării noastre în secolele V-VII (de exemplu Cultura Ipotești-Cîndești, Bratei, Costișa—Botoșana), se datorează faptului că nu a luat în considerație întreaga bibliografie apărută în legătură cu această problemă, interpretînd evident subiectiv chiar unele din rezultatele pe care le-a folosit.

Lipsesc pag. 129 - 144

Și sunt înlocuite cu 113 - 128

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU, ÎNTE CARPAȚI ȘI SIRET

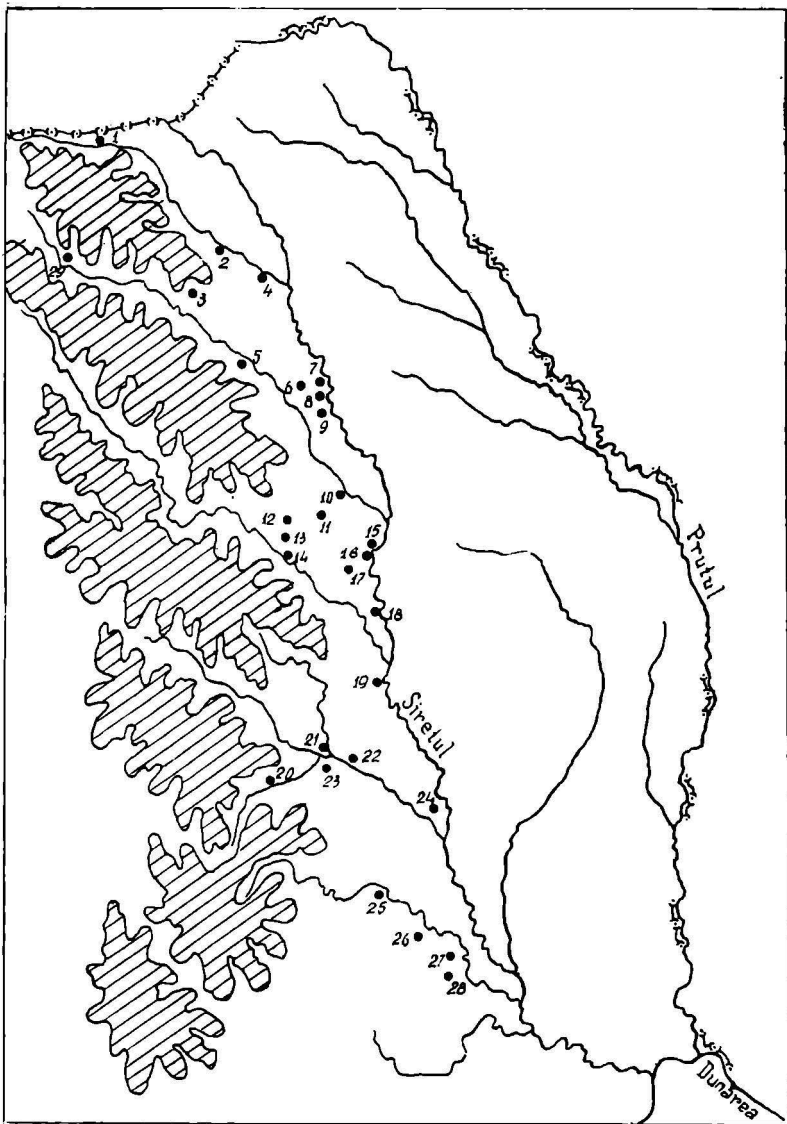

Fig. 1 — Harta răspândirii monumentelor culturii Dridu în regiunea dintre Carpați și Siret.

- 1, Rădăuți; 2, Suceava-Drumul Național; 3, Mihăiești-Fălliceni; 4, Me-rești — Udești; 5, Boroaia; 6, Moțca; 7, Valea Seacă; 8, Blăgești — Pașcani; 9, Stolniceni; 10, Văleni — Roman; 11, Poiana — Dulcești; 12, Girov; 13, Izvoare — Neamț; 14, Brășăuți; 15, Moldoveni — Gabăra; 16, Aldești; 17, Izvoare — Bahna; 18, Berești — Bistrița; 19, Cleja; 20, Oituz; 21, Malu-Gheorghe Gheorghiu-Dej; 22, Florești — Căiuți; 23, Borzești; 24, Adjud; 25, Pietroasa-Bolotești; 26, Cimpineanca; 27, Dra-gosloveni; 28, Dumbrăveni; 29, Coșna — Floreni.

Fig. 1. — Carte de la disposition des monuments de la culture Dridu dans la région entre les Karpates et le Siret.

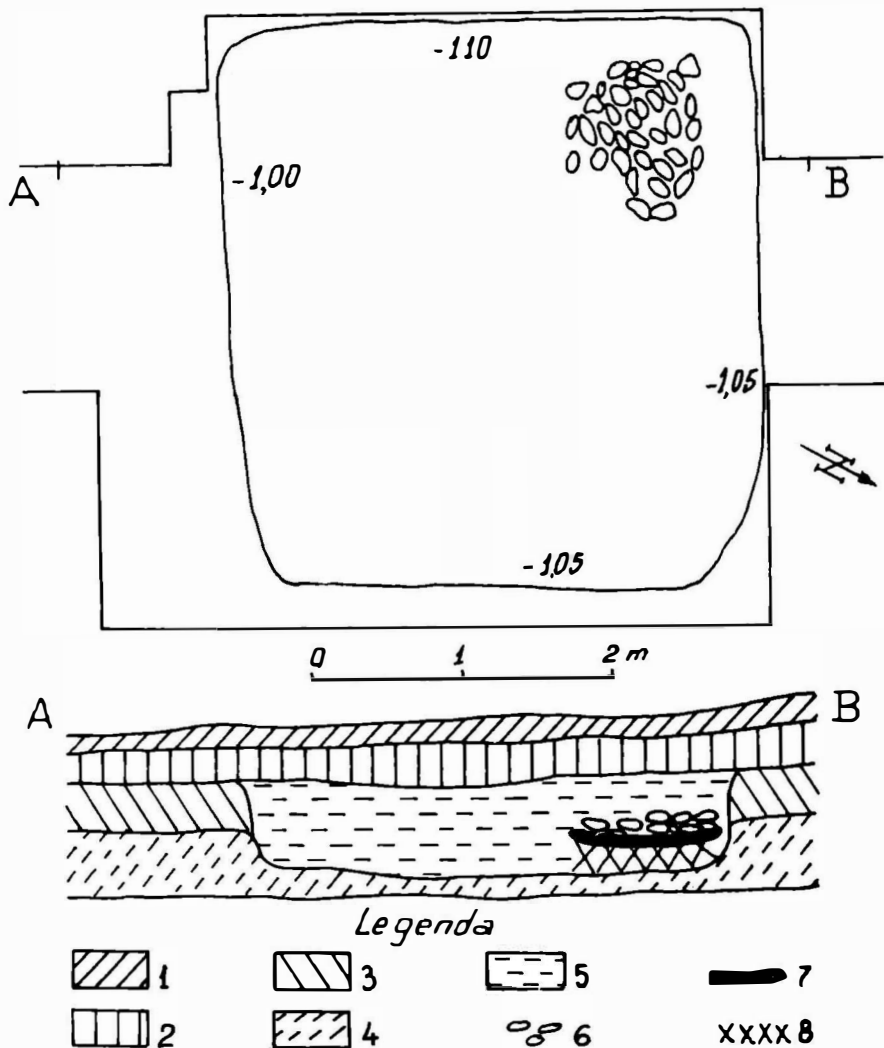

Fig. 2 — Planul și profilul locuinței de tip bordei (B I) din așezarea de la Izvoare-Bahna.

1 — Orizontul A₁ al solului (sol cenușiu de pădure); 2 — Orizontul A₂ al solului; 3 — Orizontul B₁ al solului (galben-brun); 4 — orizontul B₂ al solului (galben); 5 — umplutură bordei; 6 — pietre; 7 — lentilă pământ ars; 8 — umplutură.

Fig. 2. Le plan et le profil de l'habitation du type hutte de l'habitat de Izvoare-Bahna.

1. L'horizon A₁ du sol (sol grisâtre des bois); 2. l'horizon A₂ du sol; 3. l'horizon B₁ du sol (jaune-brun); 4. l'horizon B₂ du sol (jaune); 5. remplissage de la hutte; 6. pierres; 7. lentilles en argile; 8. remplissage

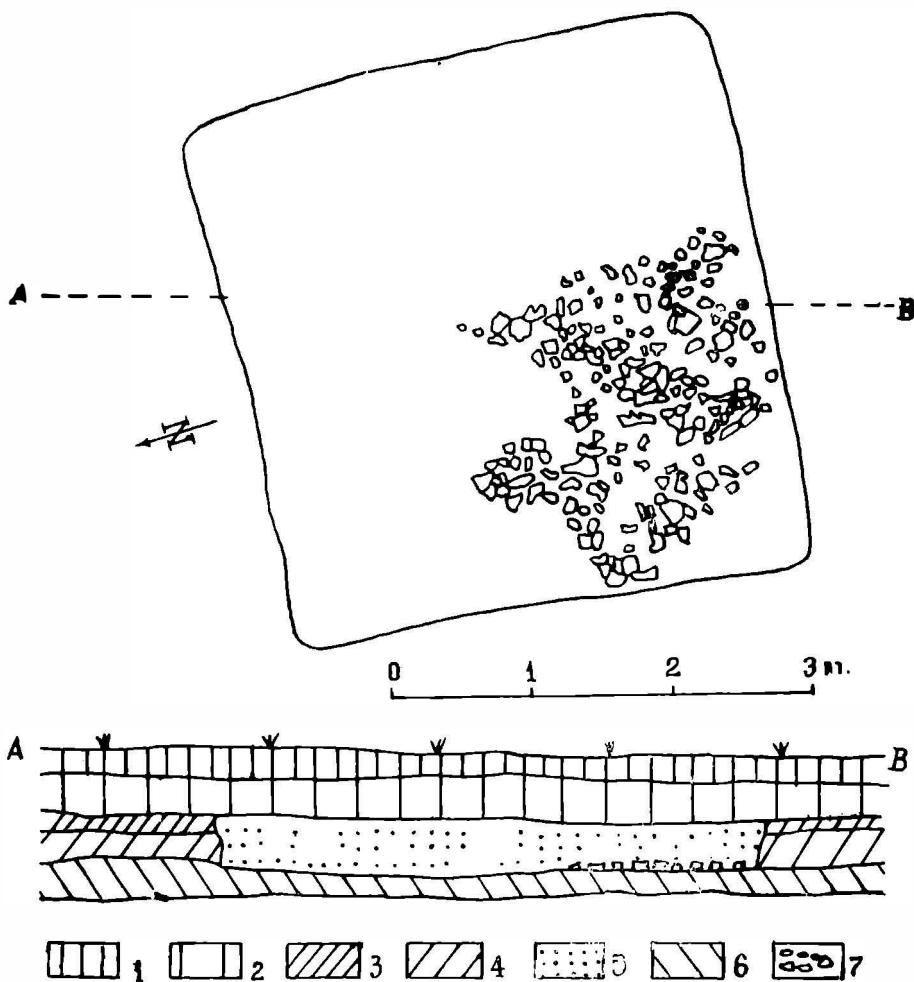

Fig. 3. — Planul și profilul locuinței de tip semibordei (B IV) din
așezarea de la Brășăuți (dupa V. Spinei și Dan Monah).

1 — sol vegetal; 2 — sol cenușiu cu urme medievale; 3 — sol negricios;
4 — sol cenușiu închis; 5 — sol negru clisos (umplutură); 6 — sol virgin
cu nisip și prundiș; 7 — pietre.

Fig. 3. — Le plan et le profil de l'habitation du type demi-hutte (B IV)
de l'habitat de Brășăuți (selon V. Spinei et Dan Monah).

1. sol végétal; 2. sol grisâtre à vestiges médiévaux; 3. sol noirâtre;
4. sol grisâtre foncé; 5. sol noir argileux (remplissage); 6. sol vierge à
sable et à gravier; 7. pierres.

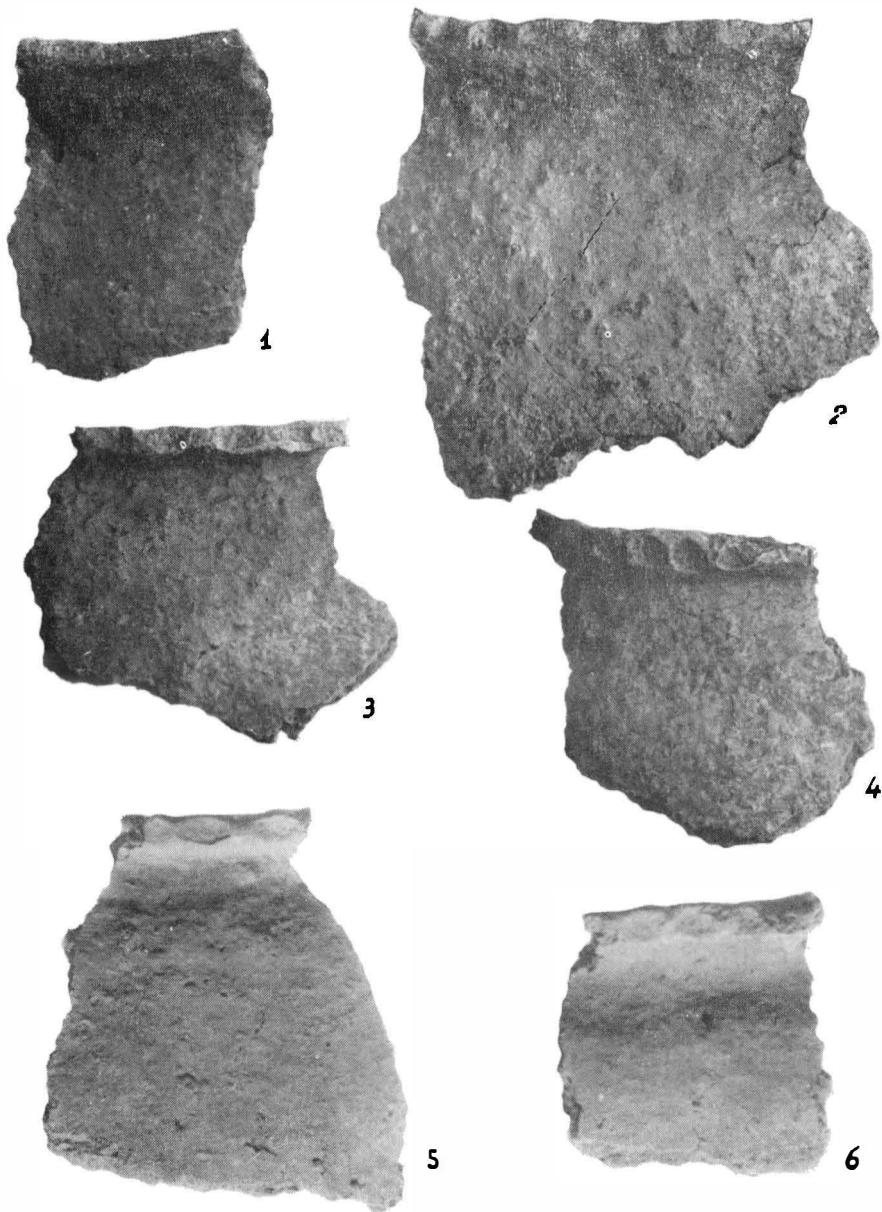

Fig. 4 — Ceramică lucrată cu mina (sec. VIII-IX).
1 Berești-Bistrița ; 2-4 Izvoare-Bahna ; 5-6 Oituz-Bacău.

Fig. 4. — Céramique travaillée à la main (VIII-e—IX-e siècles).
1. Berești-Bistrița ; 2—4, Izvoare-Bahna ; 5—6, Oituz—Bacău,

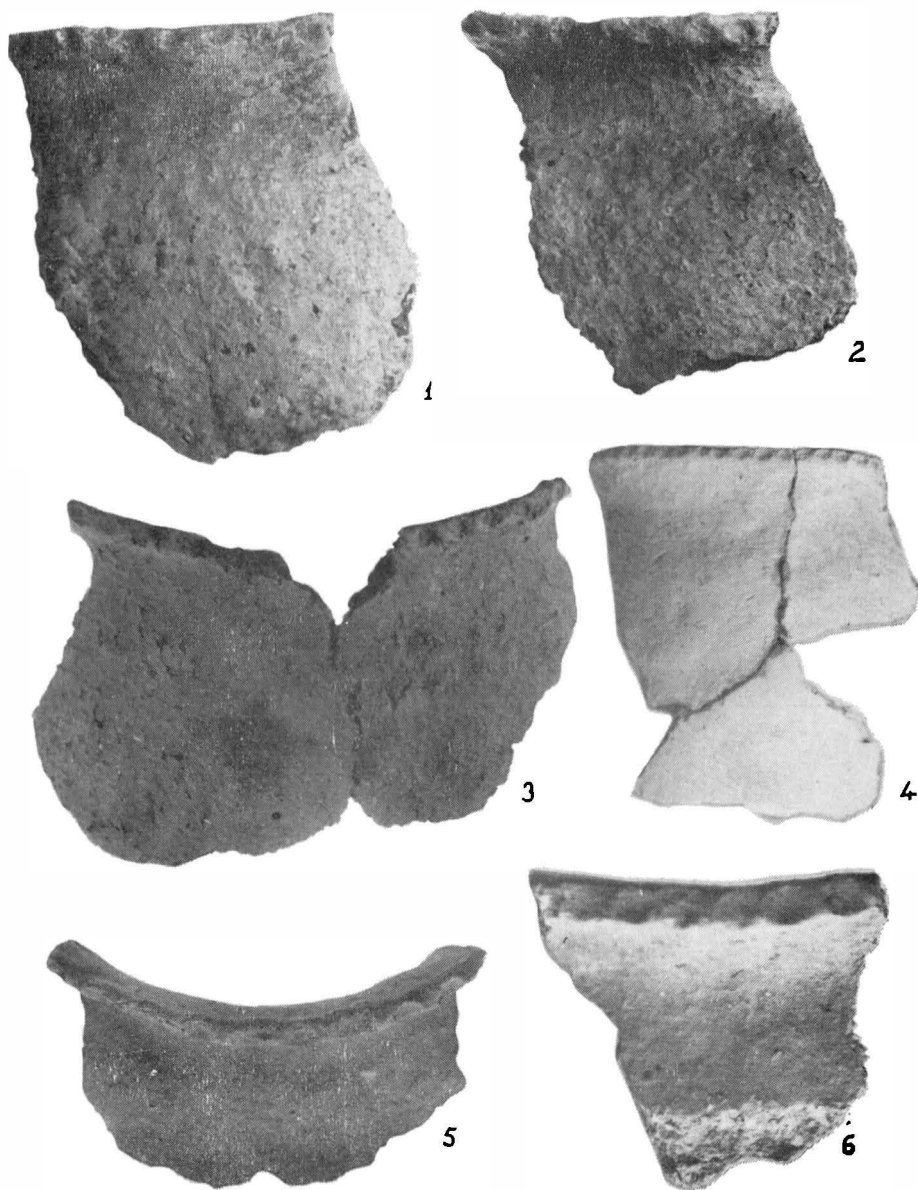

Fig. 5 — Ceramică lucrată cu mâna (sec. VIII-IX).

1-2 Izvoare-Bahna ; 3,5, Oituz-Bacău ; 4,6 Brășăuți

Fig. 5. — Céramique travaillée à la main (VIII-e—IX-e siècles).

1—2, Izvoare-Bahna ; 3, 5, Oituz—Bacău ; 4, 6, Brășăuți

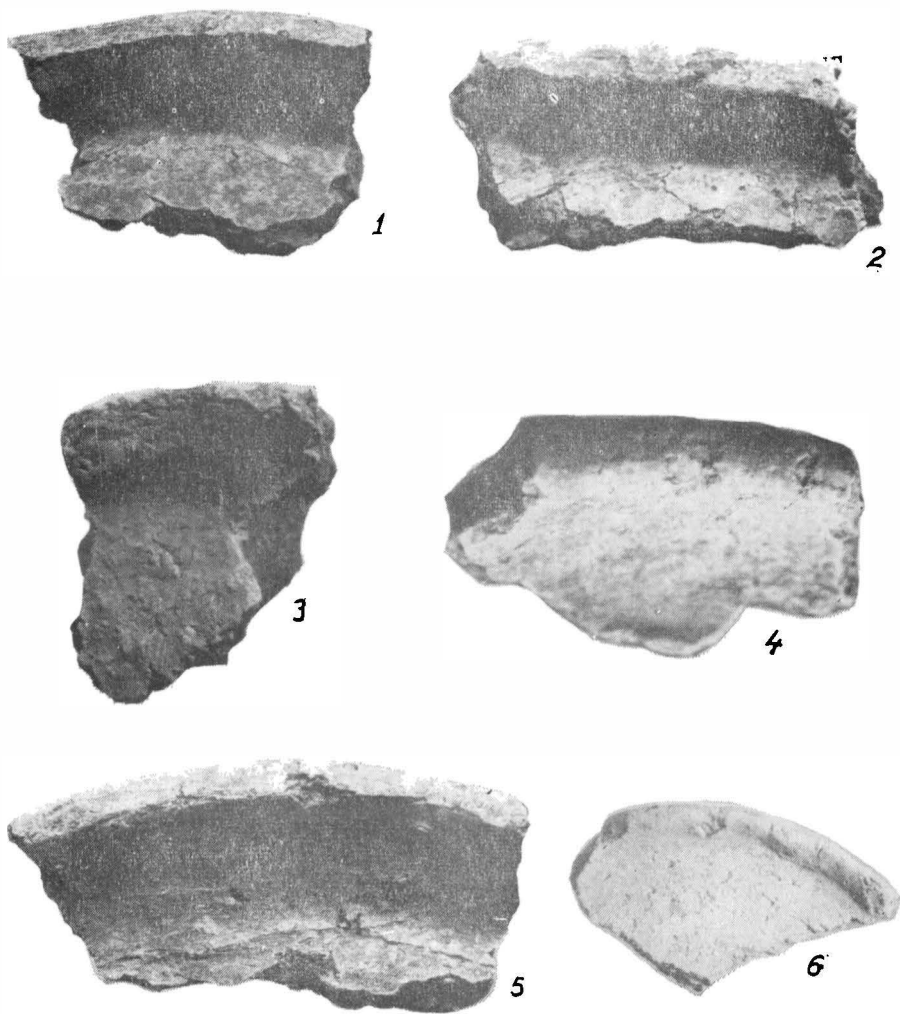

Fig. 6 — Fragmente de tăcișii. 1-3, 5, Izvoare-Bahna ; 4, 6 Brășăuți.

Fig. 6. — Fragments de plateux. 1—3, 5, Izvoare-Bahna ; 4, 6, Brășăuți

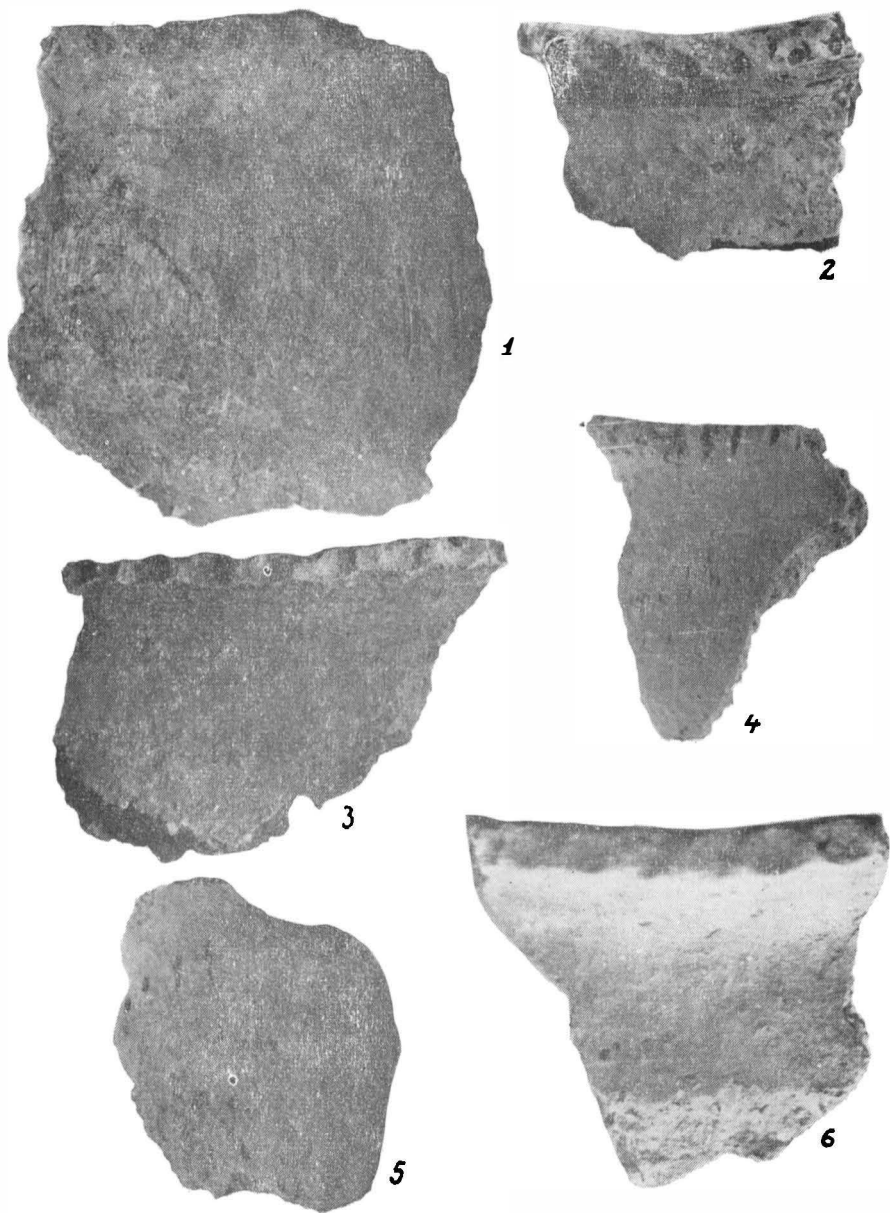

Fig. 7 — Ceramică lucrată cu mîna (sec. VIII-IX).

1-3 Izvoare-Bahna ; 4, 5 Oituz-Bacău ; 6 Brășăuți.

Fig. 7. — Céramique travaillée à la main (VIII-c—IX-e siècles).

1—3, Izvoare-Bahna ; 4, 5, Oituz—Bacău ; 6, Brășăuți.

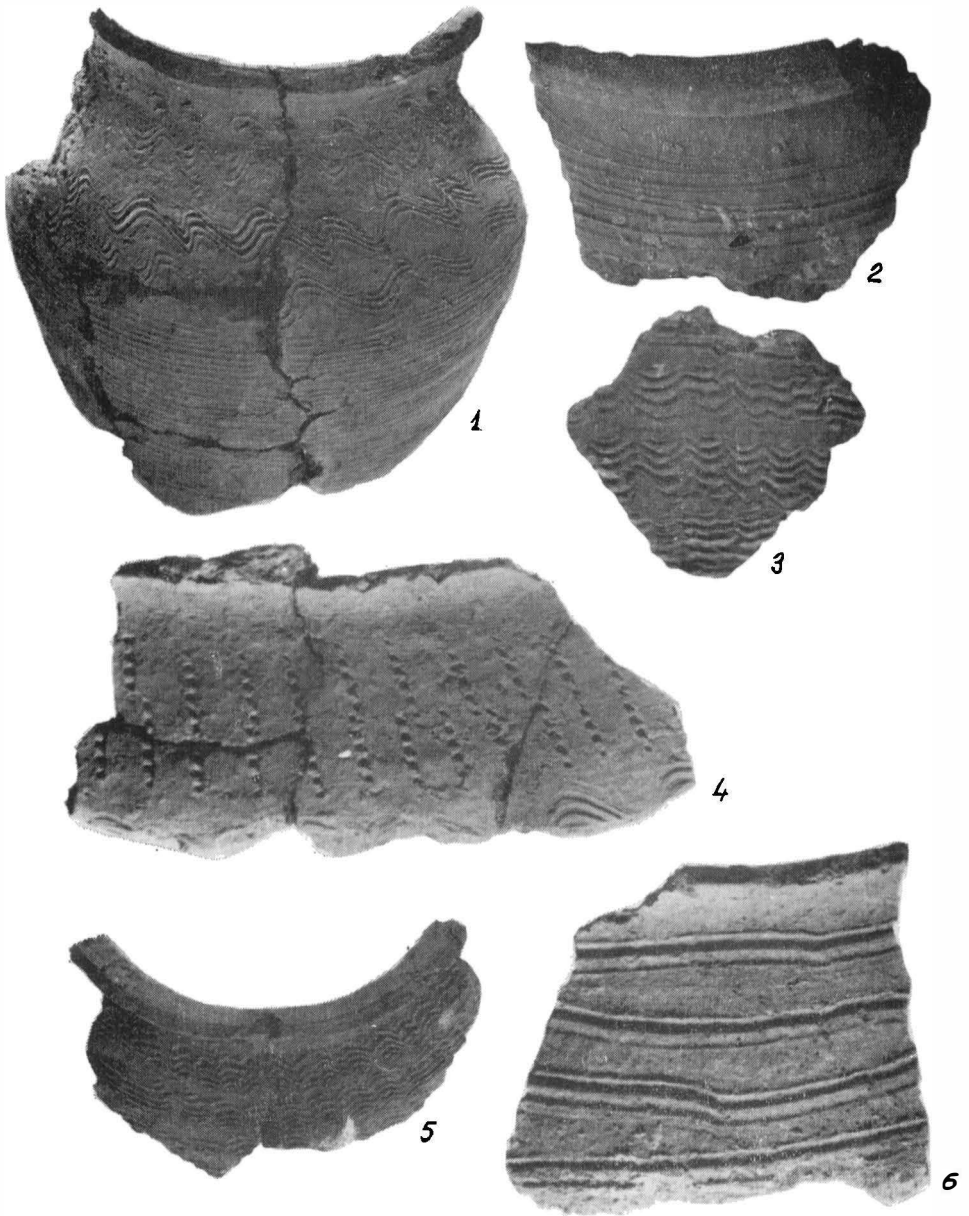

Fig. 8 -- Ceramică de tip protodridu (sec. VIII-IX), din așezarea de la Oituz-Bacău.
Fig. 8. — Céramique du type protodridu (VIII-e—IX-e siècles) de l'habitat de Oituz-Bacău.

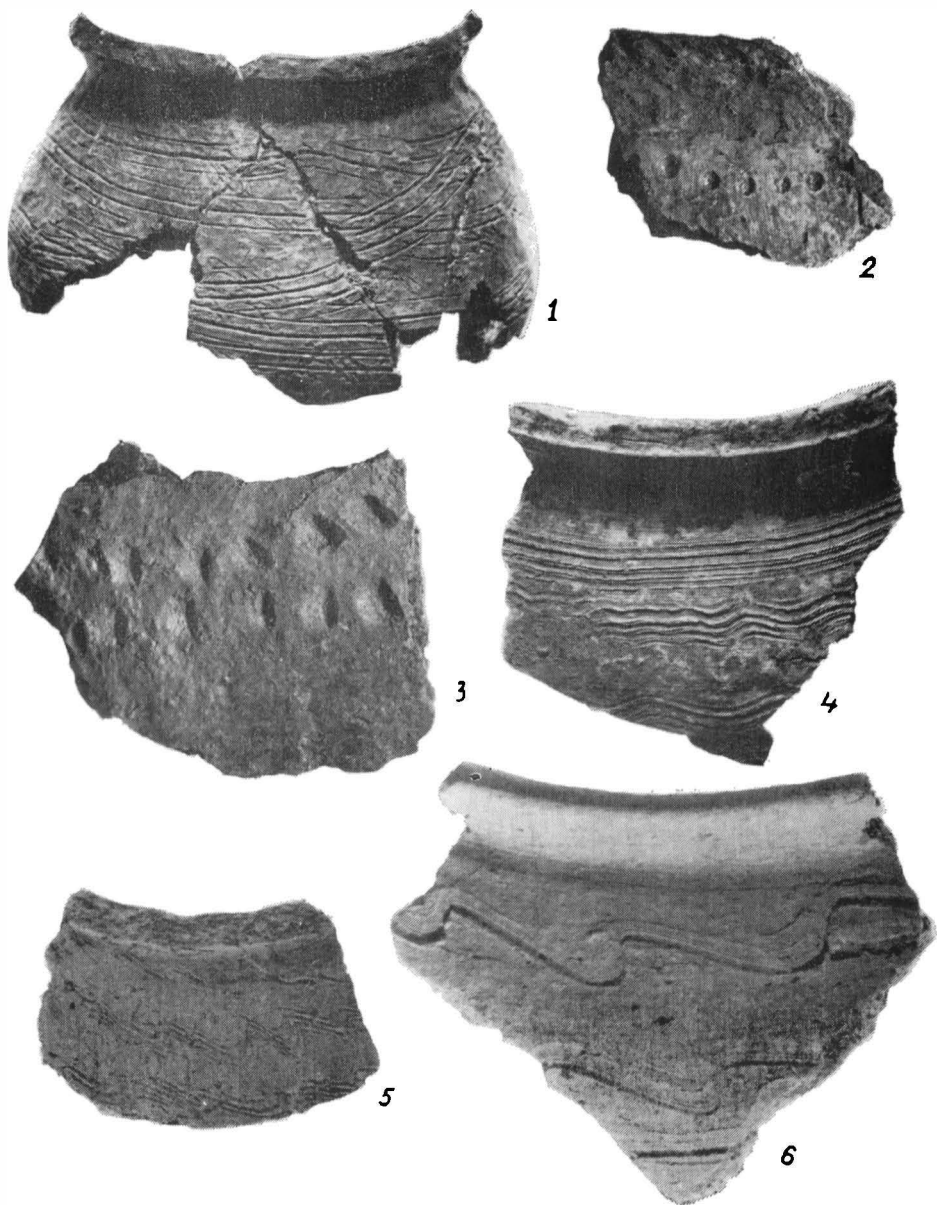

Fig. 9 — Ceramică de tip protodridu (sec. VIII-IX).

1-3, Izvoare-Bahna ; 4 Berești-Bistrița ; 5-6 Oituz.

Fig. 9. — Céramique du type protodridu (VIII-e—IX-e siècles).

1—3, Izvoare—Bahna ; 4, Berești—Bistrița ; 5—6, Oituz—Bacău.

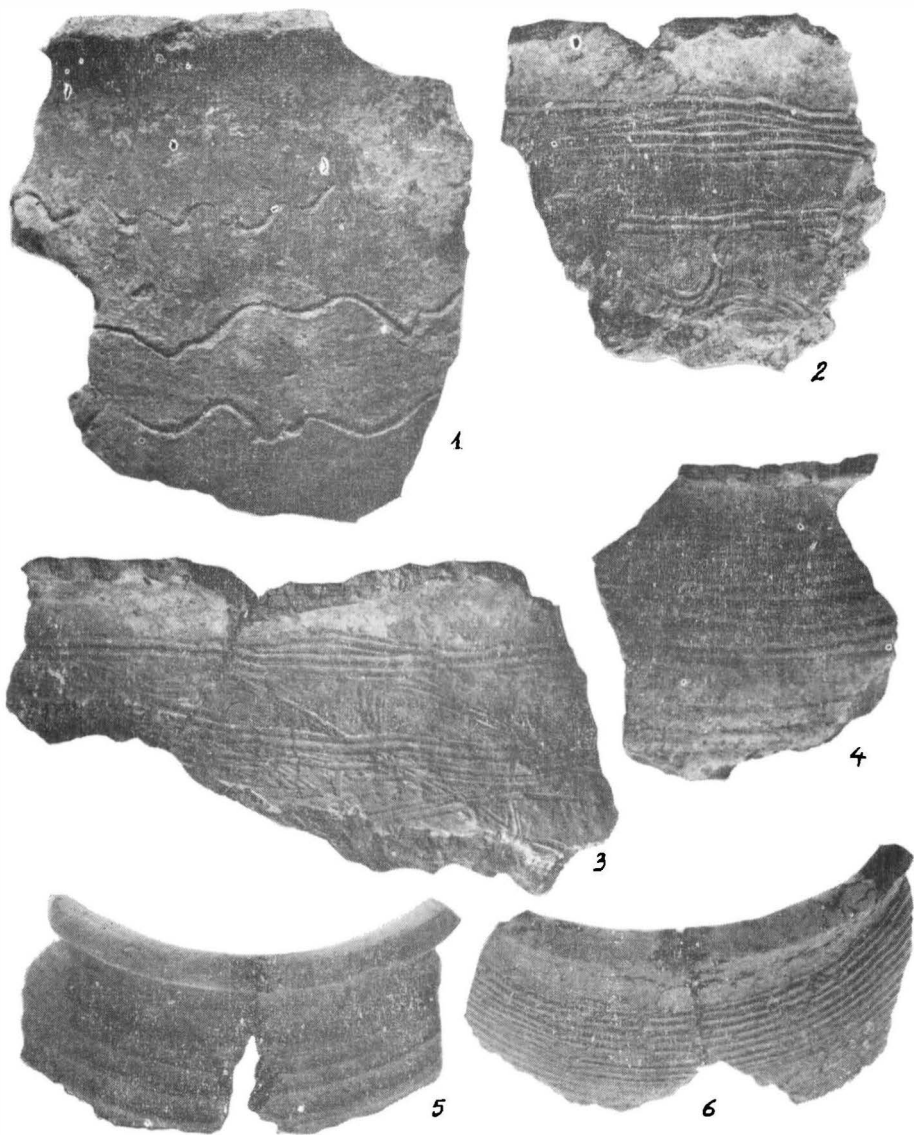

Fig. 10 — Ceramică de tip protodridu (sec. VIII-IX).
1 Berești-Bistrița ; 2, 3 Izvoare-Bahna ; 4-6 Oituz.

Fig. 10. — Céramique du type protodridu (VIII-e — IX siècles).
1, Berești-Bistrița ; 2, 3, Izvoare-Bahna ; 4—6, Oituz-Bacău.

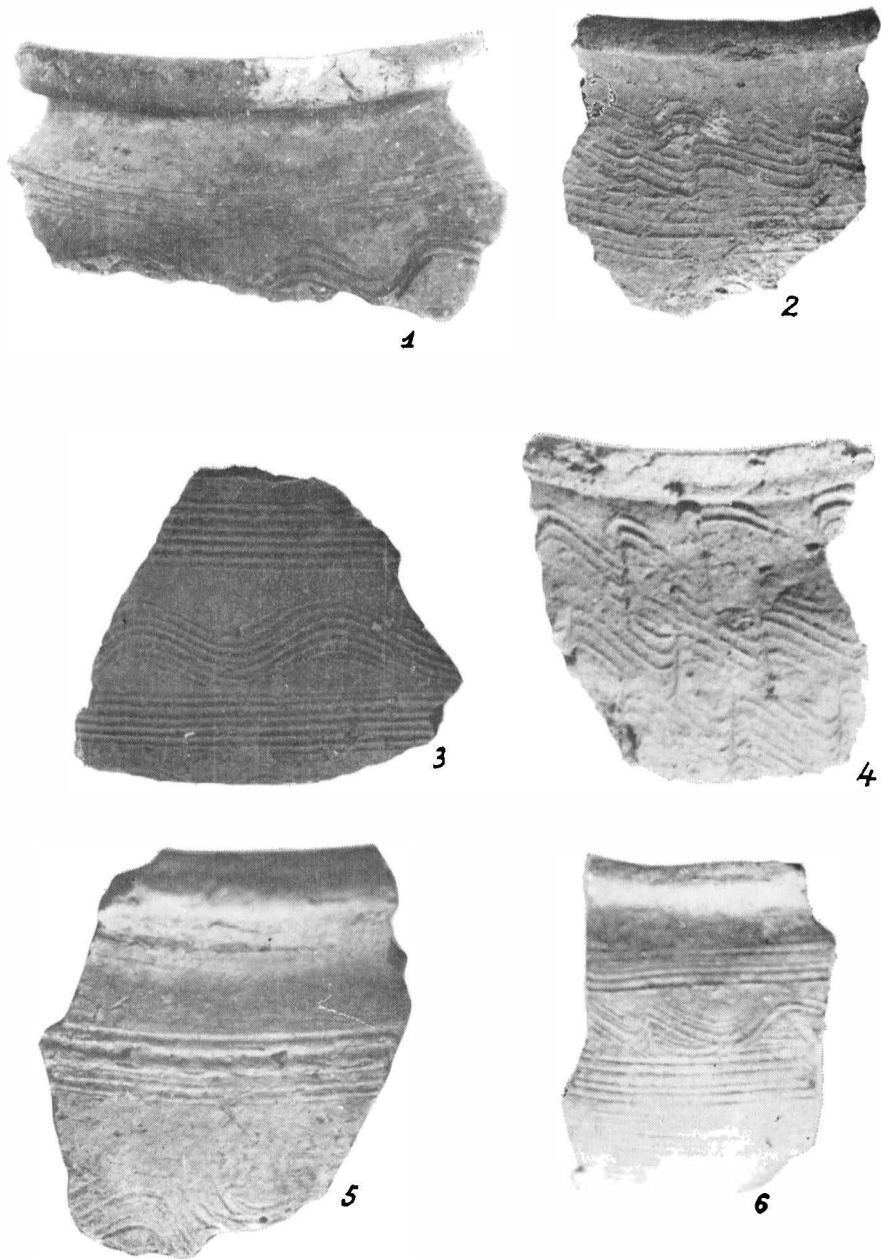

Fig. 11 — Ceramică de lip Dridu 1 Dumbrăveni ; 2-4 Oituz ; 5-6 Brășăuți.

Fig. 11. — Céramique du type Dridu. 1. Dumbrăveni ; 2—4, Oituz-Bacău ; 5—6, Brășăuți.

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU ÎNTRE CARPAȚI ȘI SIRET

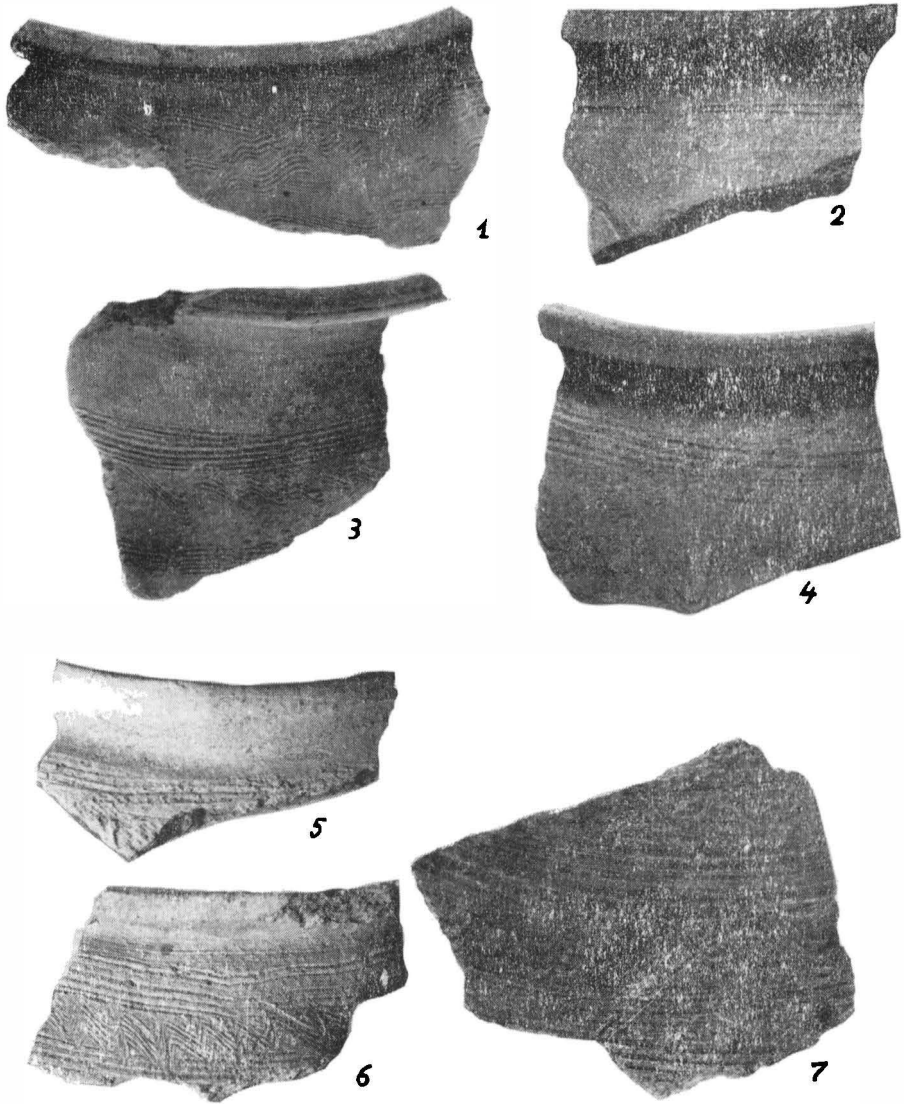

Fig. 12 - Ceramică de lip Dridu 1, 3, 7 Oituz ; 2, 4 Berești-Bistrița, 5, 6 Brășăuți.

Fig. 12. — Céramique du type Dridu. 1, 3, 7, Oituz-Bacău ; 2, 4, Berești-Bistrița ; 5, 6, Brășăuți.

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU ÎNTRE CARPAȚI ȘI SIRET

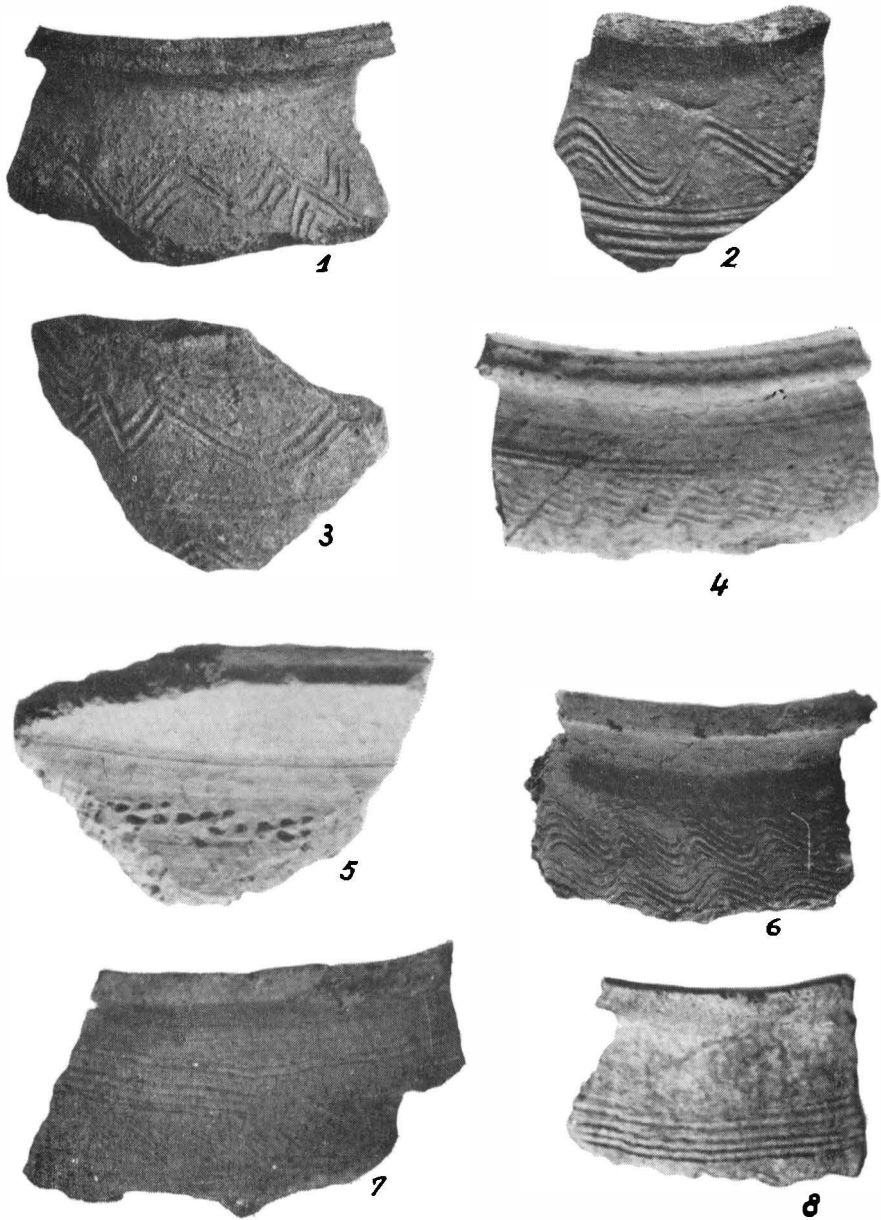

Fig. 13 — Ceramică de tip Dridu. 1-3, Izvoare-Bahna ; 4-6 Oituz ; 7, 8 Brășăuți.
Fig. 13. — Céramique du type Dridu. 1—3 Izvoare-Bahna ; 4—6, Oituz-Bacău ; 7, 8, Brășăuți.

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU ÎN TRE CARPAȚI ȘI SIRET

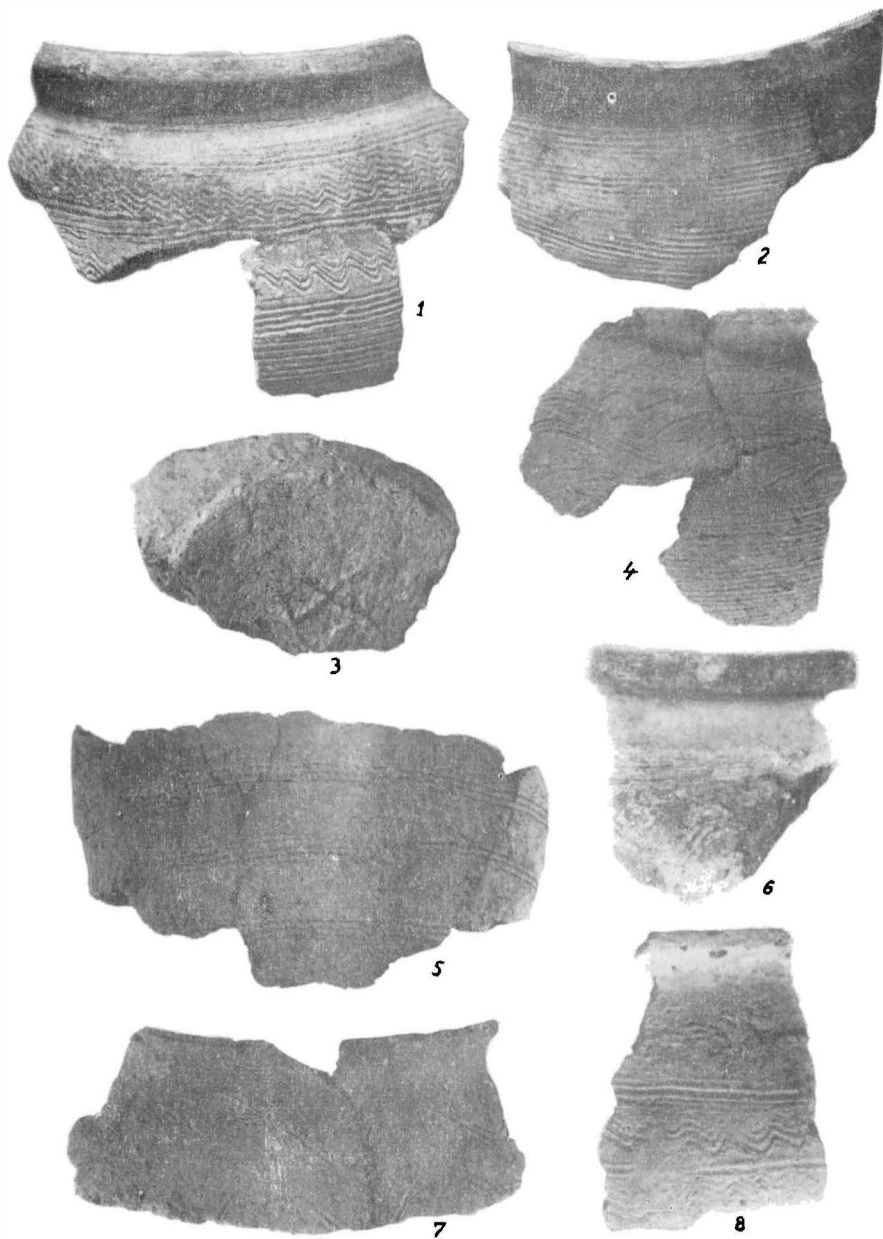

Fig. 14 — Ceramică de tip Dridu. 1 Brășăuți. ; 2 Berești-Bistrița; 3-5, 7, 8 Oituz; 6 Dumbrăveni.

Fig. 14. — Céramique du type Dridu. 1, Brășăuți. ; 2, Berești-Bistrița; 3—5, 7, 8, Oituz-Bacău; 6, Dumbrăveni.

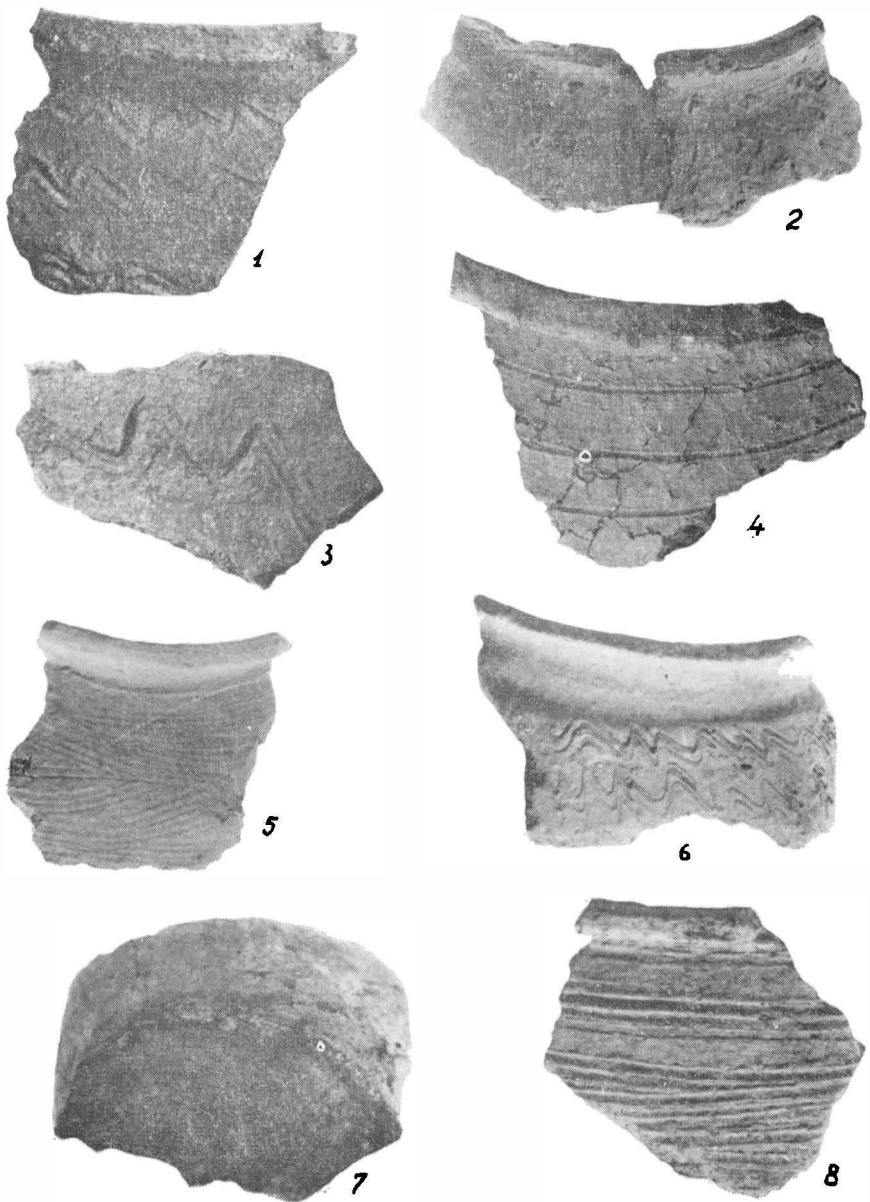

Fig. 15 — Ceramică de tip Dridu. 1, 3 Izvoare-Bahna ; 2,4-6,8 Oituz ; 7 Dumbrăveni.
Fig. 15. — Céramique du type Dridu. 1, 3, Izvoare-Bahna ; 2, 4—6, 8, Oituz-Bacău ;
7, Dumbrăveni.

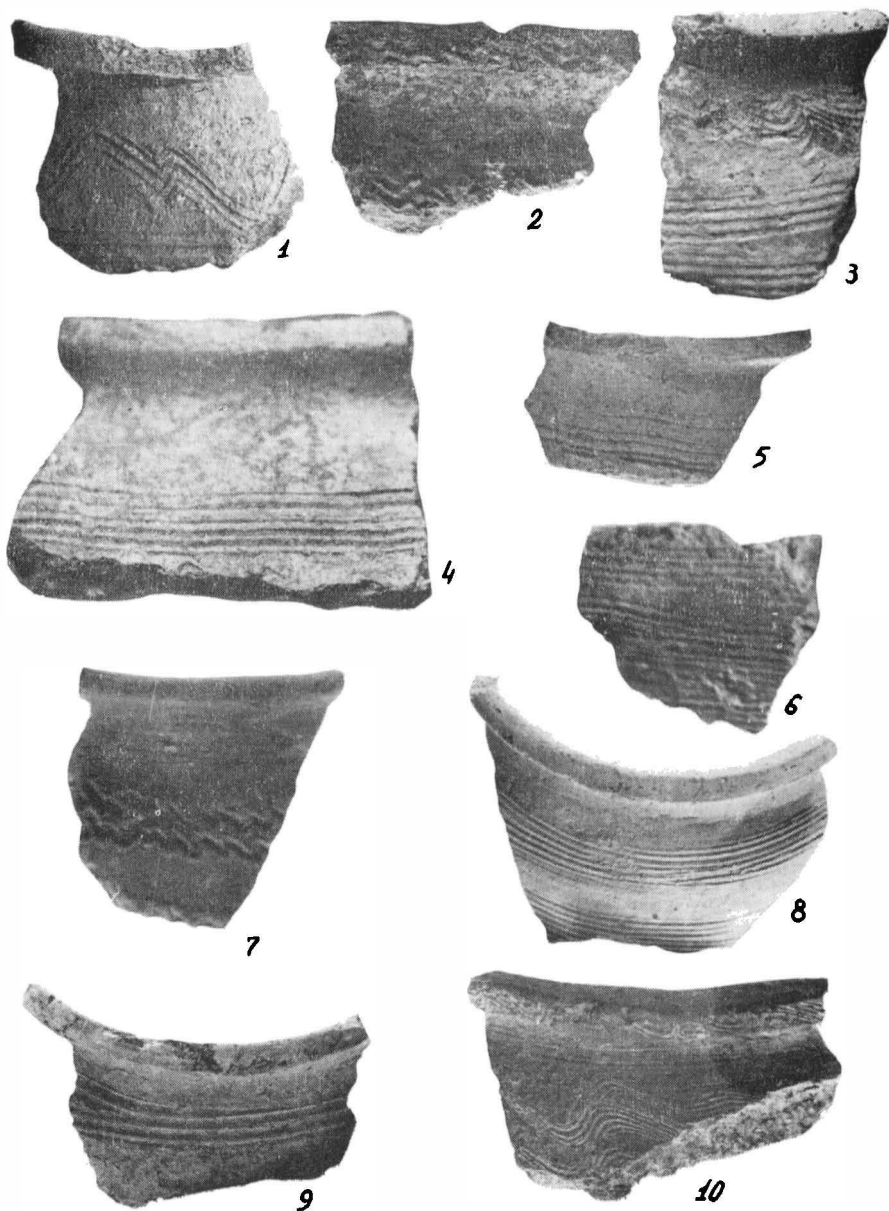

Fig. 16 — Ceramică de tip Dridu 1-2 Izvoare-Bahna ; 3 Berești-Bistrița ; 4-6 Brășăuți.
7-10 Oituz.

Fig. 16. — Céramique du type Dridu. 1—2, Izvoare-Bahna ; 3, Berești-Bistrița ; 4—6,
A, Brășăuți. 7—10, Oituz-Bacău.

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU ÎNTRU CARPAȚI ȘI SIRET

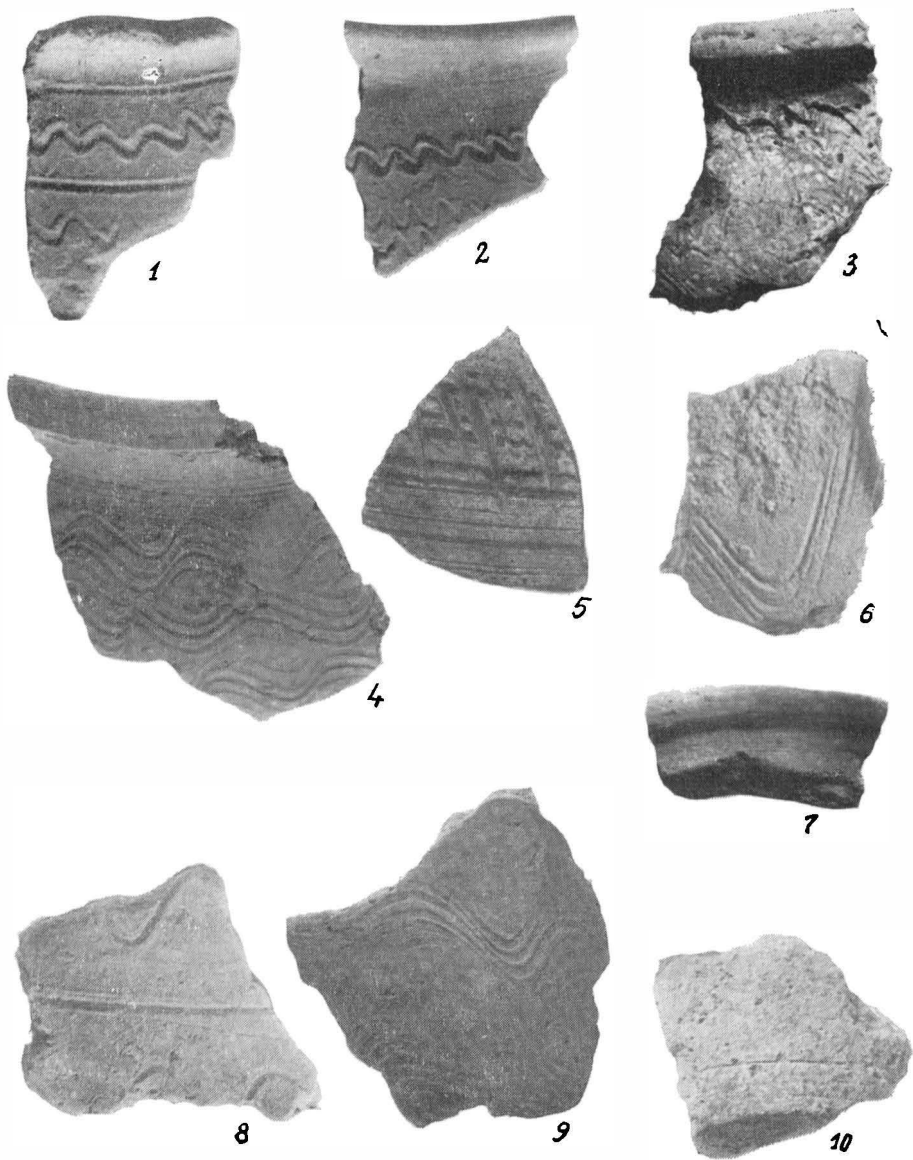

Fig. 17 — Ceramică de tip Dridu. 1, 2, 4 Oituz ; 3, 7 Izvoare-Bahna ; 5, Florești ; 6,8-10 Suceava-Drumul Național.

Fig. 17. — Céramique du type Dridu. 1, 2, 4, Oituz-Bacău ; 3, 7, Izvoare-Bahna ; 5, Florești ; 6, 8—10, Suceava-Drumul Național.

IOAN MITREA
CULTURA DRIDU ÎNTRE CARPAȚI ȘI SIRET

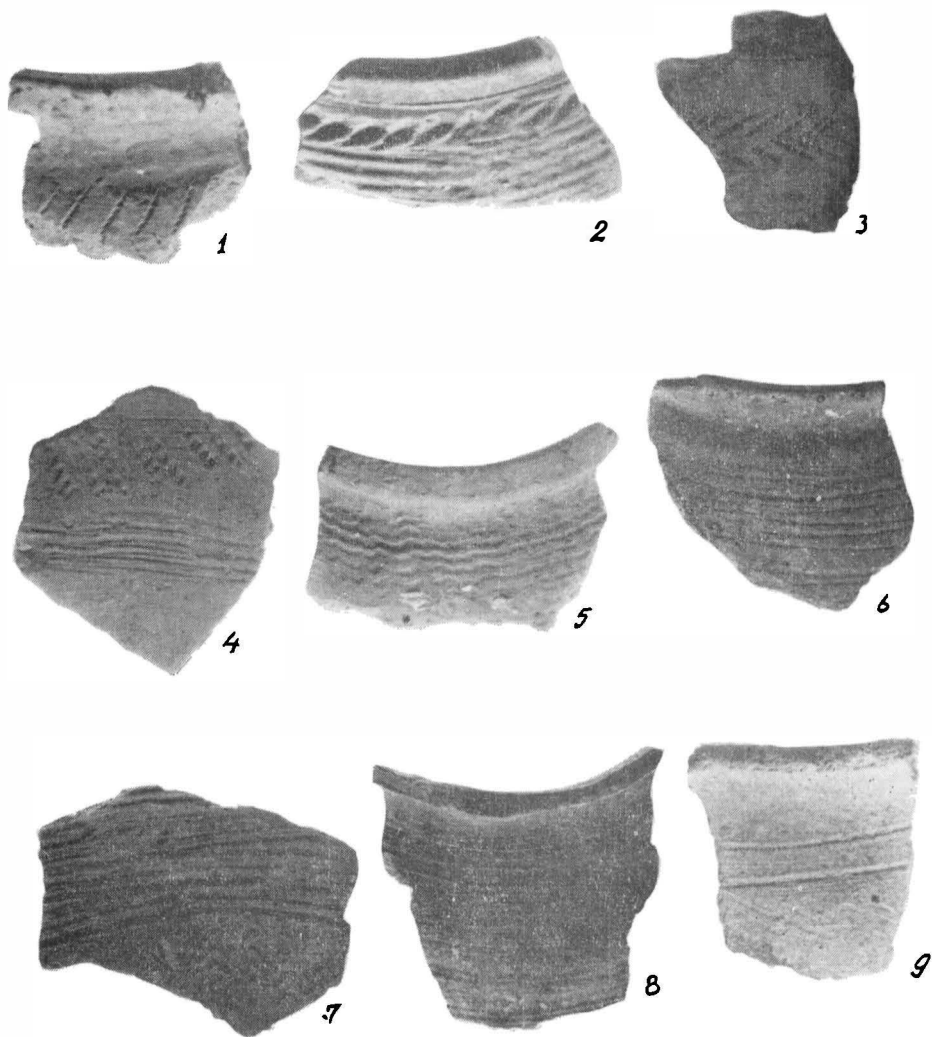

Fig. 18 — Ceramică de tip Dridu, din așezarea de la Oituz-Bacău.
Fig. 18. — Céramique du type Dridu, de l'habitat de Oituz-Bacău.

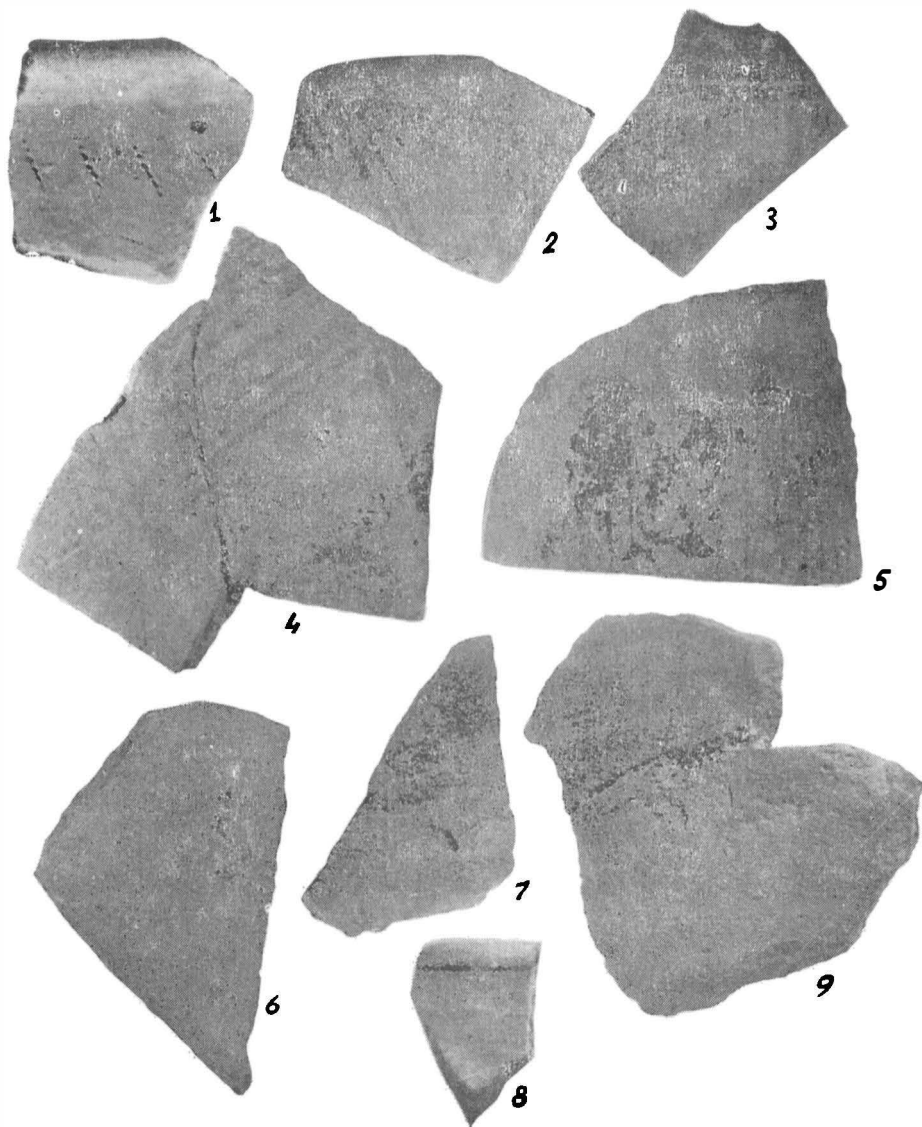

Fig. 19 — Ceramică cenușie fină. 1-5 Oituz ; 6, 8 Izvoare-Bahna ; 7, 9 Suceava-Drumul Național.

Fig. 19. — Céramique grisâtre fine. 1—5, Oituz-Bacău ; 6, 8, Izvoare-Bahna ; 7, 9, Suceava-Drumul Național.

Fig. 20 — Înșungătoare de os. 1 — Izvoare-Bahna ; 2-4 Oituz ; 5-8 Brășăuți.
Fig. 20. — Pignoір en os, 1, Izvoare-Bahna ; 2—4, Oituz-Bacău ; 5—8, Brășăuți.

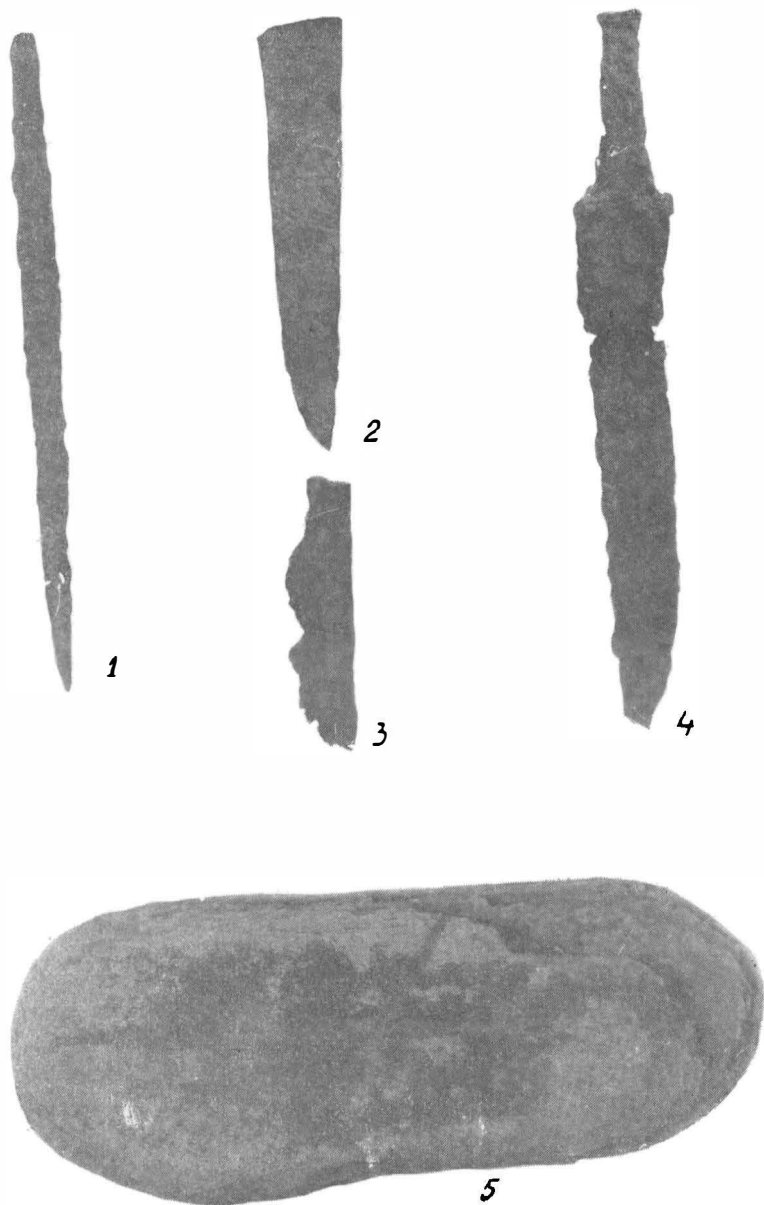

Fig. 21 — Obiecte din fier (1-4) și piatră (5). 1 — 2 Izvoare-Bahna ; 3 — 5 Oituz.
Fig. 21 — Objets en fer (1—4) et en pierre (5), 1—2 Izvoare-Bahna ;
3—5, Oituz-Bacău,

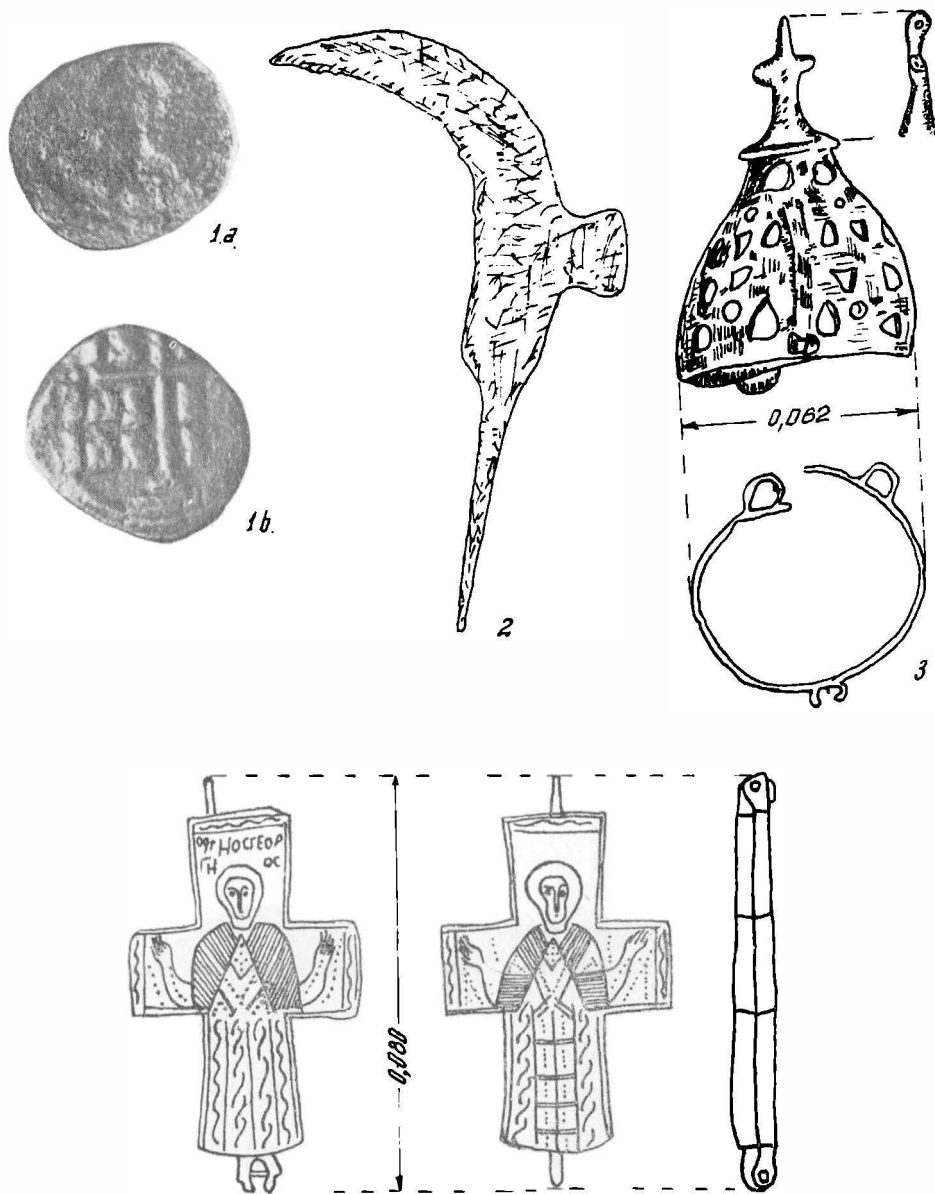

Fig. 22 — Monedă bizantină din bronz, cuțit pentru viticultură și obiecte de cult.

1 a, b, Rădăuți; 2, 3, Coșna-Floreni; 4, Adjud.

Fig. 22. — Monnaie byzantine en bronze, couteau pour la viticulture et des objets de

culte. 1 a, b, Rădăuți; 2, 3, Coșna-Floreni; 4, Adjud.